

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU

BŘEZEN 1998

Označením „sekta“, „sektářský“ se dnes často operuje ve významu až svévolném. Kdy jde o nepochopení, kdy o snahu diskreditovat určité společenství, kdy jde o varování před nezdavnými jevy? Nad tím se zamýšlí vídeňský arcibiskup Ch. Schönborn v rozsáhlém článku „Existují sekty v katolické církvi?“ (*Osservatore Romano* 33–34/1997). Média v Německu a v Rakousku hovoří totiž dokonce o „sektách v církvi“.

Prinášíme zkrácený výtah z anglického znění článku, jehož autor byl mezitím jmenován kardinálem.

I. Vyjasnění pojmů

Teologický pojem sekty

Pojem „sekta“ je původně náboženský. Církev jím odědává skupiny, jež se oddělily od jejího původního společenství. V poslední době je však přenesen do sociální a politické dimenze, a to v pozmeněném smyslu. A v běžné řeči se slovo „sekta“ často stává pouhým sloganem k označení skupin, které se mohou jevit jako „nebezpečné“ hodnotám uznávaným v liberální demokratické společnosti.

Pro „sektu“ v nyní běžném politickém a sociologickém smyslu jsou příznačné tyto rysy: vytváření elitní skupiny; způsob života vybočující z obecně přijatých konvencí; odmítání hodnot osobní svobody a tolerance; nedostatek respektu k svědomí vlastních členů; tvrdý postoj k tem, kdo hnutí opouští; snaha ovládnout společnost nebo některé její aspekty. O sektě mluvíme, je-li přítomno více těchto rysů. Ne vždy je takové určení jednoznačné.

Pro sektu v původním a jasném náboženském významu je určující fakt, že se oddělila od obecné nebo národní církve. Pro sektu bývá typické: jednostranné náboženské přesvědčení (například o blízkém konci světa); odmítání výměny myšlenek s lidmi jiného smýšlení; usilovné získávání nových členů; silné vědomí vlastního poslání, často při pohrdavém vztahu k světu; pojetí spásy určené jen pro členy vlastní skupiny.

Podle katolické teologie je znakem sekty odcizení od společné biblické a apoštolské pravdy a ústředního obsahu víry. Církev proto sekty vždy chápe v souvislosti s herezí (srov. Gal 1,6–12) nebo schizmatem.

Z toho je ihned patrná vnitřní rozpornost sloganu „sekty uvnitř církve“. Sekty jsou a chtějí být vně církve (a vně ekumenického hnutí). Předpoklad, že existují sekty uvnitř katolické církve, je nepřímá výtka papeži a biskupům, kteří mají odpovědnost za to, jsou-li různá církevní uskupení ve svém učení a své praxi ve shodě s vírou církve.

Díky charismatům věřících vznikala v církvi odedávna různá ústej společenství, například řehole, a vznikají i dnes. Podle kanonického práva mají totiž věřící právo zakládat sdružení. Povinností biskupů a Svatého stolce je přezkoumat nové skupiny nebo nová hnutí a ověřit jejich ryzeost, neboť jejich úkolem je podporovat dílo Božího Ducha v dnešní církvi, ale také zasahovat a zjednávat nápravu, dojde-li k nezdavnému vývoji nebo odchylkám v učení a praxi. Zatímco sekty odmítají uznat nad sebou jakoukoli autoritu, církevní sdružení se autoritě vědomě a svobodně podřizují a jsou ochotna přijmout napomenutí, je-li toho třeba.

Katolíci věří, se tedy nemusí zneklidňovat, jestliže se ve veřejnosti mluví o církevně schválených společenstvích jako o „sektách“ nebo je-li život podle evangelijních rad označován jako „sektářský“.

Zde by se dalo skončit. Ch. Schönborn však problém chápe širěji: Co to znamená, že někteří pozorovatelé, ať věřící či nevěřící, vidí u nás katolíků nebo u některých nových hnutí sektářské rysy? Článek proto podrobněji objasňuje sporné názory a pojmy a uvádí odkazy na další katolické autory.

II. Konkrétní obvinění

Společenství a hnutí schválená církví by jistě neměla být nazývána sektami. Ale přesto nelze brát na lehkou váhu výtky proti novějším charismatům v církvi. Je totiž třeba zásadně rozlišovat mezi církví schváleným způsobem života a na druhé straně slabostí jednotlivců, nedokonalostí lidského počínání. Proto je také důležitá možnost a povinnost zásahu církevní autority v případě nezdavného vývoje.

Těmto komunitám se vytýká například: brainwashing, izolace a odcizení od světa, odcizování jejich členů od rodiny, závislost na charismatických vůdcích, budování vlastních struktur v církvi, porušování lidských práv a problémy ve vztahu k bývalým členům. – Co lze k takovým obviněním říci?

Cisterciácké opatství ve Flaranu Snímek archiv

Sekty uvnitř církve?

Christoph Schönborn, OP

Brainwashing („všplach mozku“)

Důvodem této příkré výtky je často nápadná a rychlá změna života některých členů skupiny. Výtky však nehývají oprávněná ani u sekt (jde o nehumánní metodu užívanou v totalitních systémech k změně smýšlení a osobnosti obětí). Tím spíše není brainwashingem formace členů křesťanských společenství: Ta je svobodně přijatou cestou k připodobnění Kristu, spoléhá na Boží milost a respektuje lidskou důstojnost člena. Její obsah ukazují slova apoštola Pavla: „Proměňte se obnovou své mysli, abyste mohli rozpoznat, co je vůle Boží, co je dobré, Bohu milé a dokonalé“ (Řím 12,2). Tato proměna je celoživotní proces, jenž předpokládá opakovanou svobodnou rozhodnutí. Církevní společenství musí přísně dbát na to, aby členové do nich vstupovali a závazky v nich přijímali svobodně. To také zabezpečuje řada kanonických ustanovení.

Izolace a odcizení od světa

V evangeliu čteme, že křesťané „nejsou ze světa“, ale jsou posláni do světa (Jan 17,16 a 18). Odvrátit se od světa znamená odvrátit se od lidí, jejich radostí a starostí, nýbrž od hříchu. Ve spojení s Kristem nemají věřící žít v jakémsi světě pro sebe, nýbrž posvěcovat svět zevnitř. To platí i o kontemplativních komunitách, které přinášejí Bohu modlitby a oběti za dobro všech. A církev je navíc také misijní společenství uprostřed světa.

Odcizování členů vlastní rodině

Úcta a láska k rodičům patří podstatně ke křesťanskému poselství. Pokud někdo opouští domov pro svobodné rozhodnutí následovat Krista, nemá to být útek od rodinných závazků a neměl by se v tom spatřovat neoprávněný vliv společenství.

Vyskytly se ovšem konfliktní případy v dějinách a mohou vznikat i dnes, zejména jde-li o vliv komunity na nezletilé

členy rodiny. Je-li však rozhodnutí pro Krista prožíváno v lásce, s křesťanským taktem i s respektem ke svobodě každého, může se mezi „přirozenou“ a „duchovní“ rodinou vytvořit vztah, který je požehnáním pro obě strany.

Závislost na charismatických osobnostech a vůdcích

Je velký rozdíl mezi sobeckým ovládnutím submisivních osob a působením ryzecharismatických osobností. Celé dějiny spásy znají skutečně inspirované vůdce, jejichž prototypem je sám Ježíš. Světové osobnosti jako Benedikt a Ignác, Klára nebo Anděla Merici byly Božím darem pro ty, kdo jim důvěřovali. Jejich snahou nebylo poutat lidi k sobě, nýbrž vést je ke Kristu a k církvi. Nemáme děkovat Bohu, že nám i dnes dává osobnosti plné Ducha svatého?

Budování vlastních struktur uvnitř církve

Tento problém lze ilustrovat na vzniku duchovně dynamické skupiny ve farnosti. Ze strany faráře a farního společenství je třeba přitit určitou svobodu, skupina sama se však nemá oddělovat nebo vyvyšovat nad ostatní. (Podobné otázky bylo třeba z obou stran řešit při vzniku nových řádů v církvi.)

Porušování lidských práv

Následovat Krista v celibátu, poslušnosti a chudobě vždy patřilo k zasvěcenému životu. Kdo si zvolil tuto cestu po letech modlitby a rozlišování, vzdává se sice některých svých práv, ovšem svobodným rozhodnutím svého svědomí. Ti, kdo jsou odpovědní za duchovní společenství, mají k budování církve a k dobru lidstva podporovat taková povolání i svých členů, ale jsou povinni plně respektovat jejich svobodu.

Bývalí členové: medializace jejich kritiky

Podle církevního práva mohou noví adepti náboženské komunity svobodně odejít během zkušební doby (před složením slibů ap.). Právně řešitelné je i odchod pozdější a může vyústit v oboustranně přátelský vztah. Kromě toho komunity schválené církví dávají – v případě konfliktu – svým členům i bývalým členům možnost obrátit se na církevní autoritu. Ta je povinna zasáhnout, shledá-li skutečně nezdavný vývoj.

Někdy se však bývalí členové nemohou vyrovnat se svými negativními zkušenostmi a obrazejí se s nimi na širokou veřejnost prostřednictvím médií. (Média nebyvají nestranná, ve hře bývá dnes i senzace a laciný zájem – pozn. VF.) Při tom zpravidla nejde o nauku víry, nýbrž o praktické chování a jeho důsledky. Takové případy bývají bolestné pro zúčastněné osoby, dotčenou komunitu i pro celou církev.

Individuální zkušenosti jsou právě individuální a nebylo by spravedlivé je automaticky přenášet na celé hnutí.

Obsah výtek může být různý. Nás konkrétně zajímá kritika údajně sektářských rysů nebo praktik dotčené komunity. Prvky jako agresivní získávání členů nebo intolerance ještě samy nedokazují, že jde o sektu. Může to být prostě nezralost, z níž komunita vyrostle jak prohlubováním své křesťanské formace, tak stykem s jinými křesťany. Úkol *sentire cum ecclesia*, smýšlet s církví, klade nároky na obě strany: komunita se musí učit chápat své charisma jako jedno z mnohých; ostatní, kteří nemají přímý přístup k jejímu způsobu života, se mají učit vidět v něm jeden z darů Ducha svatého církvi.

Od sekulární liberální společnosti se však různé církevní komunity vždy budou lišit jako „alternativní společenství“. „Kdo je ochoten přijmout náboženství jen v civilní formě, slučitelné se společností, tomu se musí všechno radikálnější jevit jako podezřelý“ (H. Gasper).

V naší době sílí v různých zemích světa touha žít plněji podle evangelia v jednotě se Svatým otcem a biskupy. Mnozí vidí v nových charismatech znamení naděje. „Mluví-li Druhý vatikánský koncil o církvi jako *semper reformanda* (UR 6), nemá na mysli jen potřebu znovu promýšlet církevní struktury, nýbrž především neustále obnovovat život církve a brát v úvahu dávnou ustálenou tradici, které mohou být náročnější než držit krok s duchem doby.“ (H. Maier.)

Arcibiskup Schönborn se ve svém článku vypořádává s nekorektností (někdy účelovou) termínu „sekta“ hlavně v německé jazykové oblasti a cituje další německé a rakouské studie a pastorační materiály o problému sekty.

U nás lze zájemcům o vyváženou širší informaci doporučit knihu religionisty Dušana Lužného *Nová náboženská hnutí (Masarykova univerzita, Brno 1997)*. Lužný rozlišuje sekty odštěpené od církve a kultury vzniklé samostatně (např. satanismus). V rozsáhlém dokumentovaném výčtu uvádí, která hnutí působí u nás. Ukazuje širší kontext těchto jevů a nevadí se – po způsobu některých populárních autorů (Kay M. Porterfieldové aj.) – vyvolávat jednostrannými informacemi strach rodícího generace.

Přeložil a upravil Václav Frei

KŘESŤAN
Z
SVĚT

Nikdo z nás nelituje

Kázání při bohoslužbě pro bývalé politické vězně
v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha 24. 2. 1998

Uder, který zasadila před padesáti lety komunistická strana naší zemi v únoru 1948 byl dobře připraven a zajištěn. Byl zajištěn dvěma zkušenostmi: Na jedné straně metodami a triky, které se celá desetiletí osvědčovaly v Rusku, na druhé straně ideologickými a politickými proudy, které spleť hlavy mnoha našim lidem – i těm, kteří byli pokládáni za moudré. Rozděl a panuj! Za krutého stalinismu šlo o bytí a nebytí. Byli likvidováni lidé i hodnoty. Hruza a děs nás mobilizovaly, takže jsme šli do nerovného zápasu. To nám diktovalo svědomí a národní hrdost. (...)

Proto jsme dnes – po padesáti letech – přišli do naší národní velesvatyně poděkovat za svobodu a za cenné zkušenosti, které jsme získali v době utlpení. Během celého času jsme se totiž obraceli k Bohu – ne jako zoufalci. (...) A můžeme zde prohlásit, že naše udávaná víra i naděje přetvořila ve vězení naše bolesti a strádání v tvůrčí utlpení. Apoštol Pavel nám to ukázal, když napsal: „Nyní se raduji z utlpení, které snáším pro vás“ (Kol 1,24). Utlpení, které není chápáno jako trest, může být přehodnoceno a stává se tvůrčím činitelem. (...)

Bohužel, stále – a právě v této době – hlouď neodolná nebezpečí a neusmířené viny v těle naší společnosti jako infekce. Neuzdravená minulost nás provází a jako dědičný hřích se projevuje dále v jednotlivcích, politických stranách i dalších institucích. Proto tolik nejistoty, nedůvěry, rezignace a strachu. Proto je nutné revidovat zákonodárství, které musí obnovit spravedlnost, aby nebyl zrušen zásadní rozdíl mezi dobrem a zlem. Proto je též nutné, dát si jasnou odpověď na otázku, co bylo a je zločinem komunismu.

Mnoho lidí, zvláště na Západě, se domnívá, že to jsou miliony mrtvých z komunistických koncentračních táborů, hrůzyplné příběhy zbarvené krví tělesné ztýraných i duševně trýzněných. Pozor, není to tak. Oslnění těmito obrazy nejen skrývá podstatu zločinu, ale vede opětovně k představě, že ideje marxistického socialismu jsou užlechtilé a jen nešťastnou náhodou v rukách Stalinů a Brežněvů vedou k podobným koncům, které vlastně nemají se socialismem nic společného. Je stále dost levicových intelektuálů, kteří při kritickém pohledu do západní společnosti dojdou k tomu, že záchrana vzejde z velkých a čistých socialistických idejí. Radikálním zločinem komunismu kupodivu není jen zabíjení. Zločinem komunismu je zlomení důstojnosti žitého života, ono setření rozdílu mezi dobrem a zlem, ono zamlžení svědomí, které už neví, kdy nás má varovat, ona nejistota, s níž se blížíme ke komukoli, protože jsme všichni učiněni stejnými, malými a nevypočitatelnými. Zločinem komunismu je, že uvádí lidi do pekla všeobecné nedůvěry. Je to po mžrouce tento zločin, projevující se oním zhroucením, které bohužel jde až do zhroucení jednotlivých lidí v jejich nitru, v jejich lidském sebevědomí a integritě. Je to ostatně také tento zločin, který působí a bude dál působit bolest a zlo. (...)

Ale není vše ztraceno – jsou tu nové šance. Měli bychom nyní vážně přemýšlet, jak obnovit řád lidského přebývání mezi lidmi, tak ořezaný krutostí totalitních režimů a brutalitami a vandalismem, jež se rodí z hezbečského liberalismu. Měli bychom hledat ony hodnoty, za které zemřeli a trpěli všichni ti, které si nyní připomínáme a za které se modlíme; hodnoty, které konstituují jednotlivé lidi i celé společnosti, neboť rozdělení Evropy i našeho národa nejde po hranicích obcí a okresů, ale po hranici dobra a zla, pravdy a lži v srdci každého z nás.

Proto je úkolem číslo jedna péče o duchovní a kulturní hodnoty, jako je výchova

ke svobodě, samostatnosti, zodpovědnosti, ke solidárnímu vztahu k okolí. Morální atmosféra je naprosto nutná pro všechny fáze budování svobodné společnosti.

Tím, že se odstranila železná opona, je umožněno, aby se setkala velká společenství lidí, a to povede k tomu, že ve vzájemném zrcadle začneme mnohé nově chápat. Západ není dostatečně připraven řešit otázky Evropy právě tak jako Východ – a nepochopí-li však, že jde o společné problémy, nevyhne se novým konfliktům. (...)

A proto se musíme všichni vrátit do obnovené Evropy, do NATO i Evropské unie, protože Evropa je a musí být především určitý řád. Řád, který zpevňuje jedince i obce. Řád, který nás ustavuje v jasné geometrii kříže, ve dvojí dimenzi velkého křesťanského přikázání o lásce k Bohu a bližnímu.

Pád komunismu klade otázku za celou kulturní a sociálně politickou cestou středoevropského humanismu, který je poznamenán ateismem – a to nejen ve svém marxistickém vyústění. V oblasti faktů i na úrovni principů dokazuje, že není možné odělovat věc Boží od věci člověka. Je nutné, aby se naše zem skrze setkání s poselstvím Ježíše Krista opět stala schopnou rozhodovat nově a správně o své budoucnosti. A že toto setkání uschopňuje člověka až k překonání sama sebe a vede k vítězství, o tom svědčí všichni ti, kteří trpěli a zemřeli. Za jejich svědectví, utlpení a smrt jim děkuje me.

Kamarádi a kamarádky, všichni jsme nechali svá nejlepšší léta v komunistických kriminálech a koncentracích. Nikdo z nás této oběti nelituje. Naopak – chceme, pokud žijeme, přispívat k duchovnímu i hmotnému prospěchu naší vlasti.

Ať nám Bůh žehná!

Autor homilie mons. Václav Dvořák je generálním vikářem českobudějovické diecéze.

Redakčně kráceno.

GLOSÁŘ

Možnost přijímat i na ruku polti naši církev. Někteří kněží, kteří jsou přitom věrní pravověří, tradici i Římu, budou raději podávat „podobojí“, to lze pouze do úst, jen aby nemuseli na ruku. Vida, jak se to mění, není to tak dávno, jen pár desetiletí, co bylo „podobojí“ pro ty věrné zcela nepřijatelné: spojovali s ním husitské kacířství. – Jde totiž o rozdíl pouze psychologický: nikoli o samotnou úctu, ale o způsob jejího prožívání. Žid a Číňan nepředstoupí před Nejvyššího s nepokrytou hlavou, bylo by to neuctivé, muslim by tak neucínil ze stejného důvodu s obutým nohama. Křesťan-muž by projevil hrubou neuctu, kdyby tak učinil s hlavou pokrytou. Pro křesťanskou dívku či ženu to však neplatí. Rozdíl je psychologický, zvykový.

Způsob prožívání úcty respektujeme. Navštívíme-li jako turisté synagogu, nemekejme, před vstupem do mešity se zjme, abychom u jinak věřících nevyvolávali pocit zneuctění. Tuto ohleduplnost zachovejme i „doma“, ve své vlastní církvi. Od kněze, jehož postoj neznáme, přijímejme raději do úst. Neuděláme chybu. Je-li ochoten podat i na ruku, promiňte nám to. Příští generace to bude cítit jinak.

Však také bude čelit ohrožením, o nichž dnes možná nemáme ani ponětí.

■ ■ ■

Dva miliony Rakušanů podepsaly protestní petici proti budování mezikřesťanského jaderného paliva v Dukovanech. Z našich podobnou petici nepodepsal nikdo, ani z těch, kdo tam byli. Je takový mezikřesťanský bezpečnost? Dost odborníků tvrdí, že ano. V jiných ohledech možná ne, ale v tomto jsou tedy Rakušané dospělejší, neboť předvídavější. My jím s tím mezikřesťanským bohužel asi nevyhovíme, protože nemáme zásadně jinou možnost.

Naše nepředvídavost je důlem pátostoletého návyku žít ze dne na den. Budoucnost nám určovali jiní, a ti nás starosti o ni odnávali. Je to znát i jinde, např. ve sporech o náš vstup do NATO. I v těch se střetává zřetel „ze dne na den“ s předvídavostí, která počítá s dlouhodobými časovými perspektivami.

Toto platí o české společnosti jako takové. Platí to i o české (resp. moravsko-české) církvi?

■ ■ ■

I v té seriózní části tisku, jemuž říkáme „sekulární“, se objevují kritické úvahy o současné době v naší církvi. Hlavně v Lidových novinách, občas v Respektu, ojedinele v Mladé frontě Dnes aj. Samotná kritičnost by nám neměla vadit. Horší je, druhý-li se k ní neznalost poměru v církvi nebo jen povrchní obezřetnost. Svého času jsme se proto ohradili proti takovému způsobu podání v týdeníku Respekt, nemělo to efekt, proto se už neohrazujeme. Kromě povrchnosti se však tyto texty nezřídka významněji i jakousi najezeností, snad i zlo- nými, za níž lze tušit složitou směs zklamání, zahořklosti, zhrzenosti, vyřetavosti, potřeby církev za což „vytrestat“ apod. Nemálo je čtenářů, které to hněvá, bolí, zraňuje. Co s tím?

Nie. Nie v tom smyslu, že to nezměníme. Někdo se s tím nesmíří, bude reagovat popudlivě („Nepiš, co se nám nelíbí!“). Nejlepší je zvyknout si na to, nechat se tím vyvádět z míry – a přemýšlet, v čem jsou „tamní“ vedle a zda v něčem nemají přece jen kus pravdy. A o tom „kusu pravdy“ upřímně uvažovat. Brát to od nich jako memento.

Mějme na paměti jednak to, co Hans Urs von Balthasar kdysi nazval „protifirským afektem“, který prostě existuje, jednak *fallibilis* naší vlastní přirozenosti, jejíž součástí je i naše neochota k sebekritickému pohledu. Nebudeme-li v tomto směru dostatečně ochotní, budou nám to připomínat – bohužel právem – všelijací křivkové.

Lidové noviny před časem zpochybnil – zatím bezdůvodně – zdat našeho plenárního sněmu. Je na nás, ne na Lidovkách, pečovat o jeho zdánost. Že by se jejich předpovědi splnily? Tu radost bychom jim udělat neměli!

Opravte si

Snad z únavy a nepozornosti při přepisu došlo k omylu, který nás elmi mrzí. V *Perspektivě* 2/1998 v bločku o „vítězném únoru“ na str. 5 dole jsme z Milana Šimečky udělali Františka.

CESTA, nakladatelství

Knihy-hudba,
nám, Republiky 5, 602 00 Brno,
tel. 0545 24 18 94

Knihkupectví, Rašínova 5,
602 00 Brno, tel. 0542 21 16 21

15 DNI S MISTREM ECKHARTEM

15 DNI S JANEM OD KŘÍŽE

První svazky z připravované rozsáhlé ediční řady knih, uvádějící čtenáře formou patnáctidenního cyklu meditací a meditací do spirituality a myšlenkového světa významných postav historie křesťanství.

Brož., 112 str., 49 Kč

B. D. Griffiths OSB:
SNATEK MEZI VÝCHODEM
A ZÁPADEM

Autor knihy žil po více než 35 let v Indii. Jeho křesťanské společenství je založeno na hinduistickém ašramu. Snálky mezi východem a západem je jednou z jeho legedárních knih.

Brož., 220 str., 89 Kč

AVE TOUR

Přihlášky: CK AVETOUR,
Jih Čechy, Fr. Kupky 445
518 01 Dobruška
tel./fax 0433/219 29,
0602/44 16 70,
mobil tel. 0601/24 58 64

IZRAEL 174-304 21 490 Kč
busem a lodí přes Sféduzem moře zpět letěcky

IZRAEL 174-304 21 490 Kč
let z Vídně, lety z Prahy, lety z Brna a z dalších měst
plněn zprav. poj. kájety na lodí aj

GARABANDAL Lurdy 1a Salento 4 690 Kč
64-134

MEDŽUGORJE 65-125, 285 36
206-276, 307-68, 128-188, 99-159 1 700 Kč

Drogy – náboženství nového věku?

PLAYBOY: Copak to nebylo neopatrné riskovat ztrátu svobody převážněm pil uvele marihuany do Mexika?
LEARY: Víte, to je jako kdyžyste řekli, není to neopatrné, aby křesťan při cestě do Ruska vezl bibli?

(Timothy Leary, Politika extáze)

Drogy – téma lákavé nejen pro tvůrce thrillerů, ale i pro mediální obec. Kromě senzačních reportáží o tuních mariuhany je poslední dva roky novinářským evergreenem otázka postihu za držení drogy pro vlastní potřebu. Protože jsem stál u zrodu zatím posledního návrhu na toto téma, který schválila vláda, sněmovna a čeká na projednání v senátu, hývám zván do různých diskusních pořadů, kde jsem konfrontován s liberálními názory na držení drogy a předmětný návrh bývá kritizován jako zvláště vládnoucí elity, která je manipulována machiavelistickou KDU-ČSL. O podstatě návrhu jsem psal jinde, zde bych se chtěl podělit o zkušenost vztahující se k náboženským aspektům těchto diskusí.

S podivem jsem zjistil, že čím větší naději na úspěch návrh má, tím častěji se vyskytují útoky na křesťanství, které jinak nemají logiku. Předtím jsem spoustu knih prodrogového zaměření a mohu konstatovat, že vrstva uživatelů drog a jejich příznivců nevytváří jen drogovou kulturu, ale něco, co by se dalo nazvat drogovým náboženstvím. A nesaňenlivost vůči křesťanství není projevem odporu vůči politické a světonázorové orientaci „represionistů“, ale útočnou

reakcí rodícího se fundamentalistického náboženství. Myslím, že by nebylo těžké najít styčné body mezi závislostí na sektě či na drogách. Také kulturní rituály a komunitní život narkomanů mají hlubokou vnitřní podobnost s církevními obřady. Myslím, že tento aspekt drogových diskusí je mlčky obcházen, ale není od věci nahlédnout na problém také z jiného břehu, než jsou zdravotní či kriminální aspekty. Měli bychom totiž vnímat to, že v drogové ruletě se nehraje jen o zdraví našich dětí, ale také o jejich duši. A sváděné myšlenky, které šíří výše citovaný drogový guru Timothy Leary celým svým dílem a např. Aldous Huxley „drogovou bibli“ Brány vnímání, mluví o uvolnění z oková těla a transcendenci. Možná ne v rovině ideové, ale praktickým rozšířením tak představují drogy výzvu našemu způsobu křesťanského života. A na to bychom neměli zapomínat, protože malátnost a slabost „starých“ náboženství je živnou půdou pro všelijaká nová – i pro to drogové.

Jaroslav Kopřiva

Pozn. red.: V Katolickém týdeníku 9/1998 na str. 5 je na konci článku „Učinnější proti drogám“ poznámka, že více k tématu přinesou březnové Perspektivy. Zatím však čekáme na výsledky projednávání novely trestního a přestupkového zákona v senátu. Do uzavěrky tohoto čísla jsme s ním nemohli být seznámeni. Tímto se čtenářům omlouváme.

Máme-li dnes hovořit na téma „žena a rodina“, použijeme se doslova na tenký led. Přitom tento led představoval ještě před čtvrtstoletím, tedy v době II. Vatikánu, poměrně bezpečnou plochu: kontroverznost, konfliktuálnost a nepřehlednost daného tématu je určena především a na prvním místě dynamikou vývoje ve světské společnosti. Postoje církve v posledním čtvrtstoletí jsou spíše reakcí na skutečnost, že se nám přirozený základ lidské, tedy i ženské existence doslova hroší pod nohama.

Dokumenty II. Vatikánu představují jasné formulace, které navazují na předchozí dokumenty církevního magisteria. Byly však formulovány v pojmech, které v oně době nebyly nijak zpochybňovány, ba troufám si tvrdit, že nikdo z koncilových otců vůbec nepředpokládal, že by někdy – v prostoru a času křesťanské civilizace – zpochybněny být mohly. Tehdy, na počátku šedesátých let, znamenalo slovo „rodina“ prostě přirozené společenství osob, které je založeno na manželství jednoho muže a jedné ženy... Podobně slovo „žena“ označovalo jednu ze dvou – jedinečných dvou – základních forem lidské existence, jejichž rozdílnost, ale také vzájemná komplementarita byla a je dána samotným stvořením: stvořil je jako muže a ženu.

Čteme-li v této souvislosti např. přípravu i výchozí materiálu konference o ženách v Pekingu, s jejich pateronásobnou sexuální identitou člověka (ženský heterosexuál, mužský heterosexuál, ženský homosexuál, mužský homosexuál, bisexuál), sledujeme-li celý mocný proud současného kulturního liberalismu s jeho tvrzením, že „ženství“ je pouhý kulturní artefakt, daný výchovou zaměřenou na stereotypy, který je možné, ba nutné jinak pojetou výchovou změnit, jsme ve zcela odlišném světě.

To však v žádném případě neznamená, že bychom měli právo nad koncilovými dokumenty jen kráti rameny. *Vaticanium secundum* představuje účelově navázané na předchozí linii učení církve: jestliže pozdější dokumenty vystupují mnohem polehčivěji, neznamená to kontroverzi s koncilovou linií, ale kontroverzi s vývojem sekulární společnosti, jehož viditelný zlom následoval víceméně bezprostředně po koncilu.

Koncilní dokumenty vodítkem

Texty, jež jsou pro naše téma zásadní, najdeme především v pastorální konstituci o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, ale také – byť v omezenější míře – ve věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium*, v deklaraci o křesťanské výchově *Gravissimum educationis* a v dekretu o apoštolátu laiků *Apostolicum actuositatem*. Samozřejmě můžeme o našem tématu uvažovat i ve světle dalších dokumentů. Úvod konstituce *Gaudium et spes* hovoří v jakési optimisticky pojeté perspektivě o budoucnosti směřující k naplnění sociální spravedlnosti a k lidskému osvobození. Koncil pouze upozorňuje, že tato ušlechtilá vize nemůže být postavena na pouhé schémě věřící sekularizovaného lidstva, ale že jejím „klíčem, středem a cílem“ je Kristus, který je posledním základem naší lidské skutečnosti.

Konstituce hovoří o svátosti manželství a rodiny jako „domácní církve“, zdůrazňuje nutnost komplementarity ženského a mužského prvku, nezbytnost přítomnosti otce v rodině, specifickou ženskou roli v manželství a rodinném soužití, mezigenerační solidaritu, autonomii rodiny v občanské společnosti a respekt vůči rodině ve společnosti a ve státě. V neposlední řadě se tu hovoří o nutnosti sdružování rodin a prosazování rodinných hodnot.

Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicum actuositatem* v článku 11 připomíná rodinnou strukturu církve i společenského angažování. Povinnost „bránit důstojnost a zákonnost svépřávnosti rodiny“ je součástí apoštolátu církve.

Zřetelným důrazem na tradiční nauku je deklarace o křesťanské výchově *Gravissimum educationis*. Hovoří zcela nekompromisně o primátu rodičů ve výchově a vzdělávání dětí, o povinnostech církve, která má být nad mravními standardy výchovy ve veřejných institucích, zakládat vlastní instituce a bránit primát rodičů ve výchově obecně.

Článek 11 věroučné konstituce o církvi *Lumen gentium* hovoří o všeobecném kněžství všech věřících: svátost manželství chápe jako podíl na tajemství jednoty Krista a církve a v rodině vidí kolečku obnovy společnosti i církve.

Koncil pracuje s danými, nijak neproblematizovanými pojmy: s pojmem manželství jakožto svazku jednoho muže a jedné ženy, a s pojmem rodiny jakožto přirozeného společenství na takovém manželství založeného. Nezpochybňuje se mravní správnost, ba výlučnost monogamie, nezpochybňuje se výlučně heterosexuální charakter manželského

OD KONCILU K DNEŠKU

Postoj katolické církve k ženě a rodině

svazku, nezpochybňuje se jediný možný význam slova „rodina“.

Gramsci et cons.: Rozvrátit civilizaci...

Šedesátá léta s jejich sexuální revolucí znamenají kulturní zlom jak ve Spojených státech, tak v Evropě. Na evropském Západě je patrný zejména rok šedesátý osmý, kdy vypukají v západoevropských zemích studentské bouře. Studentská mládež obléká maoistické uniformy, bere do rukou rudé knížky, bouří se proti vzdělanosti, proti demokracii a proti civilizaci obecně. – I když vnější, křik-

jednotky i specifické ženské role v ní přináší v rámci hnutí hippies tzv. rodinné komuny. To první, co se začalo od šedesátých let zpochybňovat, byla monogamie a výlučná vazba intimního soužití k manželství. – I když, jak víme, životní praxe tomuto ideálu mnohdy neodpovídala, jeho normativní charakter se v křesťanském prostředí nezpochybňoval. To se v šedesátých letech změnilo a našla se i pseudoteologická zdůvodnění tohoto nového životního vzoru. Tento trend se dále posiloval postupnou legalizací potratů a zdokonalováním antikoncepcí.

Snímek archiv

lavé formy této revolty brzy z univerzit a náměstí zmizely, duch marxistické revolty v intelektuálním a kulturním životě evropského Západu už zůstal: agenda této revolty se přitom začala přesouvat od klasické marxistické polohy, tedy od požadavků sociálně-politických, k neomarxistickým obsahům, inspirovaným především filozofií Antonia Gramsciho.

Tento zakladatel KS Itálie, který strávil třetinu svého nedlouhého života ve vězení, dospívá k požadavku destrukce celé kultury – filozofie i náboženství podléhá, až k obyčejným pojmům běžného lidského života. Právě struktury běžného života představují pro Gramsciho baštu moshácké moci. Intelektuální vůdci, kteří jsou povoláni vládnout nad obyčejnými člověky, plnímy předsudků, musejí radikálně zpochybnit kulturní a civilizační konstanty. V listě *Ordine nuovo* Gramsci napsal: „Nelze tedy dělat nic jiného, než rozvrátit současnou formu civilizace. (...) Znamená to rozvrátit duchovní hierarchie, předsudky, idoly, zvrnuté tradice. Nic nového nás nesmí děsit.“ – Právě Gramsci se v r. 1968 stal – spolu s Mao Ce-tungem – jedním z ideálů nové revoluční vlny.

Neslo už tedy jen o požadavek převzetí moci s cílem uskutečnit sociální přeměnu: cesta k moci nadále vede radikální změnou kulturního paradigmatu. Úlohu proletariátu přebírají ty skupiny, jejichž život je deformován represivními strukturami přirozené společnosti, především rodinou, církví a tradiční občanskou komunitou. Proletariátem jsou děti jako oběti autoritativní výchovy, ženy jako oběti tradiční ženské role v rodině a ve společnosti: ještě později přebírají tuto roli tzv. sexuální menšiny.

První zpochybnění rodiny jako autonomní

světě a aby se stala mocným argumentem v diskusi o povaze lidské svobody. Tímto impulsem bylo zvolení papeže z druhé strany železného opony, tedy zvolení Jana Pavla II.

Revoluční teorie, revoluce kulturní i politické jsou ve své podstatě vždy pokusem o světský pojetí vykoupení člověka – o vykoupení vlastními silami, v tomto pozemském éase a prostoru. Vše tradiční je třeba vyvrátit a začít znovu na zelené louce. Ničivý charakter každé revoluce je dán odmítnutím stvoření.

Právě proto se hrází proti kulturní destrukci křesťanské civilizace stává důraz na stvoření. Důstojnost lidské osoby je důstojností Božího stvoření. A člověk, kterého Bůh stvořil, byl stvořen jako muž a žena.

Poselství církve: Zpět ke stvoření

Okamžik, kdy Jan Pavel II. nastupuje do úřadu, spadá do období dalšího kulturního přelomu. Po předchozí vlně odnáboženštění nastupuje „esoterický boom“, hledání náboženského zážitku za každou cenu – ve spiritismu, v selektivně upraveném buddhismu nebo taoismu, ve svévolném náboženském synkretismu, který kombinuje všechno se vším, zejména však, a to je společný jmenovatel většiny těchto bludných stezek, ve víře v reinkarnaci. Právě tento prvek současné spontánní náboženskosti má pro naše téma velký význam, protože souvisí se současnou tendencí k oslabování, ba problematizování mezilidských vazeb, k odmítání trvalých vztahů a ke zpochybňování samotné identity člověka jakožto muže nebo ženy. Člověk, který je jen opakovaným převtělením jiných osob, ne nutně vždy lidských, nemá totiž žádné definitivní vazby: nemá jedine rodiče, nese odpovědnost za jedinečné a neopakovatelné děti, není definitivně mužem ani ženou...

Z hlediska našeho tématu přináší Jan Pavel II. do této situace dvojí, navzájem komplementární poselství: důraz na vztah člověka k Bohu jakožto původ a záruku lidské svobody, a důraz na člověka jakožto pohlavně rozdílnou bytost, která se právě díky své pohlavnosti podílí na Božím tvůrčím díle.

Encyklika *Mulieris dignitatem* z r. 1988 vychází z teologického výkladu charakteru a mezí biblické výpovědi o člověku jakožto obrazu Božím. Zdůrazňuje, že antropomorfní řeč o Bohu ví o svých vlastních mezích: proto Bohu připisuje jak mužské, tak ženské vlastnosti – „ženskou“ lásku matky i „mužskou“ lásku manžela a otce...

Uznání plné hodnoty ženské úlohy v Božím plánu spásy není myslitelné bez důrazu na rodinu jako základní přirozenou společenskou jednotku, která je na jedné straně protívahou mocenského prvku v organizaci společnosti, na druhé straně je však zdrojem pro-společenského chování, díky němuž jsou lidé schopni být odpovědnými občany společenského makrocelku. Tam, kde je rodina odsouvána na druhou kolej a podřizována veřejným institucím, tam se samozřejmě vytrácí i smysl pro hodnotu specificky ženského přístupu ke světu a ženských forem konání. Žena je pak degradována na pouhou pracovní jednotku v kolektivu, strhuje však s sebou do této úlohy i muže: i on přestává být autonomní lidskou osobností a stává se pouhým kolečkem ve společenském stroji.

Zatímco Evropa v posledních letech rozšiřuje seznam nejružnějších práv jednotlivce a zaměřuje tato práva často právě proti přirozeným institucím lidské společnosti, vydává Svátý stolec v r. 1983 Chartu práv rodiny: ta vychází z myšlenky, že nejen jednotlivce, ale i rodina je nositelem práv vůči širšímu společenskému celku.

Tento postoj pak rozvíjí papežský dopis rodinám z r. 1994. Také ten teologicky vychází z důrazu na stvoření. Manželství muže a ženy představuje lidský podíl na Božím tvůrčím díle: genealogie lidské osoby je svázána s rodinou. Papež v dopise mluví o krizi pravdy, čímž konkrétně míní krizi pojmů. Pojem prav je někdy vykládán tak, jako by stávil do konfrontace muže a ženu, rodiče a dítě, a takto izolované jednotlivce pak tím pevněji svazoval se státem. Tak vede relativizace pravdy k politizaci morálky a odtud ke ztrátě autonomie lidské osoby.

■ ■ ■

Právě z papežských dokumentů pro nás vyplývají důrazy, které bychom měli vnést na církevní sněm: obhajobu tradiční formy rodiny a jejího autonomního postavení zde považují za hlavní východisko.

Michaela Freitová

Úryvky z přednášky pro Unii katolických žen. Meziútkový redakční. Celý text je možné si vyžádat na adrese Unie, Za Pohorlem 15, Praha 6.

Radost z Hospodina je jeho mládím

P. Jiří Reinsberg osmdesátiletý

„Mládí není jen údobím našeho života, je jedním z rozměrů naší bytosti, dimenzí, kterou si nesmíme nechat vzít.“ Tato slova mého přítele se mi vyhávají při pohledu na kněze, jenž je právě osmdesát. Vždyť v tomto dávno zralém muži stále žije chlapecká duše, skaut i student-receista, který nezkazí žádnou zábavu. Na otázku, kdo se nejvíce zasloužil o to, že česká církev přežila poušť komunismu, odpoví jednou sám Hospodín; smí-li se vyslovit, vytane mi vždy na mysli jméno otce Jiřího. „Reinsberg je rybník“, říkával o něm uznale jeho učitel P. Metod Klement, OSB.

Příběh jeho kněžství začal u benediktinů v Emauších. Tam byl chlapec z rodiny, která má v rodokmenu univerzitní rektory, získán originálním otcem Metodem, pod jehož vedením vyrůstala ze synků starých pražských rodin příští generace kněží – „chlapů“, nesentimentálních mužů Božích. Mnozí pak pokračovali v římském Nepomucenu, kde je zastihla dramatická léta války. Na jejím sklonku si někteří oblékli uniformu, aby sloužili v naší jednotce v Anglii. Mezi nimi i otec Jiří, který si odtud přinesl cosi z anglického katolicismu. Jeho nejmilejšími autory byli Guardiní a Chesterton. – K jeho duchovním předkům patřil vedle sv. Benedikta i Filip Neri. „Svatý smutný? Smutný svatý“, říkával Filip a Reinsberg to často opakoval. Do znaku si vepsal heslo: „Radost z Hospodina je naše síla“.

Klementovi „fúrní chlapci“ byli elitou našeho kléru a za normálních poměrů by časem zaujali odpovídající místa v církevní hierarchii. Takto skončili skoro všichni za mřížemi komunistických žalářů. Reinsbergovi nebyl určen biskupský klobouk, ani profesorský talár, a překvapivě mu zůstala odepřena i aureola mučedníka. Prostě tu zbyl k obyčejné farráské práci a tálmu i za ty, kdo jako kněží pracovat nemohli. Jaký div, že mu oko Velkého bratra hledělo celé půlstoletí nebezpečně na prsty. Přesto vybudoval v těch nejchudších časech z Týnského chrámu jednu z nejživějších farností v zemi. Tolerovali mu to, aby někde měli katolíky pod dohledem? Potřebovali výkladní skříň pro turisty? Anebo měl prostě tak silného Anděla strážce? Nevíme. Důležité je, že nesklonil hlavu před Baalem.

Jeho originální promluvy si přicházelo poslechnout stále více lidí. Mnozí začínali jako nedůvěřiví zvědavci u samého vchodu, neděli co neděli se posouvali blíž, až skončili ve zpovědnici a u oltární mřížky; cesta některých (včetně autora těchto řádků) vedla až za oltářní stůl.

Otec Jiří byl liturgem, který spojoval cit pro tradici s otevřeností novému; nikoli náhodou se stal Týn přední „laboratoř“ pokorní liturgie. Ale především byl trpělivým zpovědníkem; dovedl vidět pod povrch, těšit, povzbuzovat, léčit a moudře radit. Po čase člověk zjistil, že jeho rady byly perlami bodnými „otcu pouště“.

Tědejší režim se snažil, aby se slovo „farář“ stalo označením postavy odpudivé nebo aspoň politováníhodné či směšné. Otec Jiří vrátil tomuto jménu vážnost. Zatímco se na koncilu složitě rodilo slovo „dialog“, pro něho to byl každodenní chléb; když konečně otce vyzývali kněze, aby odložili zbytky feudálního klerikalismu a dali civilnější způsobem najevo, že sdílejí naděje, bolesti i radosti dnešních lidí, otec Jiří už dlouho celým stylem života projevoval tuto nově hledanou blízkost. Byl totiž eskuotikem knězem. Proto stál u zrodu tolika konverzí a povolání. Zamýšleli-li se dnes nad jejich nedostatkem, ptáme se, kolik je kněží, kteří by u mladých mužů vzbuzovali touhu „být něčím jako on“. Bohu díky za jeho svéráz, za jeho mladistvý elán a humor, za jeho vnitřní svobodu! Kež je radost z Hospodina stále jeho omlazující silou!

Tomáš Halík
(Redakčně kráceno)

„Otec můj, jestliže je to možné, ať mě mine tento kalich; avšak ne jak já chci, ale jak ty chceš“ (Mt 26.39).

Bylo možné, aby se Kristus vyhnul smrti na kříži? Bezpochyby ano. U Boha není nic nemožného. Proč tedy Kristus zemřel? Nebyla snad jiná cesta, rozumnější, pohodlnější a jednodušší, ke stejnému cíli, k usmíření Boha s lidmi? Kristus se však nevydal cestou nejrozumnější, nejpohodlnější a nejjednodušší, ale cestou nejkrásnější, cestou lásky.

Má snad Bůh zálibu v utrpení? – Kdyby ji měl, vypadal by náš život úplně jinak. Bůh se však utrpení nebáje, přináší-li na konec radost a užitek. Jan 16, 21: „Žena, když rodiš, má zármutek, protože přišla její hodina. Když však porodí dítě, nemyslí na bolest pro radost, že přišel na svět člověk.“

V čem spočívá odpuštění hříchu? – Určitě ne v Kristově ukřižování a smrti. Velikost jeho bolesti nerozhoduje o odpuštění našich hříchů. Sám Bůh přece rozhoduje o podnulkách, zpřisobech a míře odpuštění. Kdyby chci, mohl bych odpustit i bez ukřižování Krista. Není podstata odpuštění v tom, že Bůh chce odpustit a odpoutit, pokud o to my lidé stojíme?

Smysl ukřižování vidím spíše v tom, že nám Bůh chce nikoli říci, ale jasně ukázat sám na sobě, že náš život – i když se nám mnohdy zdá nesmyslný – má svůj hluboký smysl a stojí za to ho žít, i když jsem „na dně“ (Je mi přemutno až k smrti – Mt 26, 38), i když visím na kříži.

Pavel Selucký, student

Jedna z možných odpovědí

Otázky, které si autor tohoto zamyšlení klade, svědčí o tom, že opravdu prožívá tajemství kříže. Tytéž otázky znepokojovaly velké teology po staletí, a není jednoduché odpovědět na ně několika řádky. Vždyť se v nich skrývá celá problematika Boží svobody a lidské svobody. Muže z Nazareta, problematika celého Ježíšova veřejného působení, úlohu Otce v dramatu ukřižování, spásitelský význam Kristovy smrti.

Nejprve ale rozlišme odpuštění a usmíření. Odpuštění je úkonem poškozeného, zatímco usmíření vyžaduje od toho, kdo poškodil, aby si přiznal bolestnou pravdu sám o sobě a v pokoji odpustění přijal. Naplnění smíření pak znamená obnovu společenství lásky narušeného hříchem. Důležité je, že Bůh není usmířován smrtí svého Syna na kříži, znění smýšlení se děje v člověku, jehož Bůh usmířuje se sebou samým (srov. 2 Kor 5, 18–21). Kristus na kříži tedy jednak zjevuje nezměnnost Božího odpuštění, jednak se stává jediným skutečným usmířitelem lidí s Bohem.

Za druhé, není to Otec, kdo křížuje Syna, jsou to lidé, kteří nepřijali radostnou zvěst o Božím království. Boží láska k člověku je na kříži vystavena nejtěžší zkoušce. Milovat hříšníka totiž znamená vystavit se riziku odmítnutí, zrady, násilného odstranění. Bůh v této zkoušce obstojí a obstojí v ní i člověk. Ježíš z Nazareta. Kříž zjevuje pravou podstatu hříchu a zároveň vítězství Boží věrnosti a lásky. Bůh si tedy nelibuje v bolesti, ale láska je silnější než zlo hříchu i než bolest, kterou toto zlo milujícímu působí. Kristus nás nevykoupi svou bolestí, ale láskou, s níž dobrovolně snesl nejděsnější ponížení a nejstrašnější bolest. Na druhé straně ale platí, že bez této bolesti a bez tohoto ponížení bychom nikdy nezahledli úchvatnou hlubinu Boží lásky v její plnosti.

Zkušenost s tím, jak je to s nevyhnutelností něčí kříže, nám připomínají otcové koncili, když nás učí, že tím, kdo hledají mír, spravedlnost a Boží lásku, svět i vlastní tělo zcela nevyhnutelně vloží na ramena kříže (srov. GS 38, Dokumenty, s. 211). Tato nevyhnutelnost ovšem netkví v Bohu, je hluboce zakořeněna v nás samých. Člověk sám sobě je v současné situaci tím nejtěžším křížem a člověk člověku je tím nejobtížnějším břemenem. Ponese-li dobrovolně těžkosti jedni druhých, pak naplníme Kristův zákon lásky (srov. Gal 6, 2).

Mohl tedy Bůh jednat jinak? Toť otázka. Jednu věc však víme zcela bezpečně: bez Kristovy smrti na kříži není v nás hřích překonan. Ono snad ani nejde tolik o odpouštění, jako spíše o vnitřní nápravu hříchem narušeného člověka. Kristus není jenom Bůh, který se stal člověkem, není pouze zástupcem Boha před lidmi, on je zároveň zástupcem lidstva před Bohem. On není pouze Bůh, který se daruje člověku, on je zároveň člověk, který se dokonale a bezvýhradně daruje Bohu. Toto lidské sebedarování se uskutečňuje vrcholným a nepřekonatelným způsobem v hodině kříže. Každé naše sebedarování Bohu je pouhou participací na dokonalejším sebedarování Ježíše z Nazareta Bohu.

Proto máme skutečně k Bohu přístup, ovšem ne vlastní silou; je to díky ukřižovanému Kristu, který doplňuje to, čeho my nejsme schopni, a tak nás přivádí k Otci. Proto Pavel říká, že byl vydán smrti pro naše přestoupení a byl vzkříšen pro naše ospravedlnění (srov. Řím 4, 25). Míra podílu spodobení s Ukřižovaným je zároveň mírou našeho budoucího spodobení se Vzkříšeným. Mohl tedy Bůh jednat jinak? Nebo lépe: Mohl jinak přemoci v člověku zlo a důsledky hříchu? Vzhledem k tomu, že Bůh bere každého člověka smrtelně vážně (což se zjevuje v Kristu), nabízí se i jiná otázka: Mohli ti, kdo odsoudili Krista na smrt kříže, jednat jinak? (Takto se ptá v jednom z Apokryfů i Karel Čapek). Pokud chce někdo odpovědět na první otázku, musí nejprve odpovědět na tu druhou. V tom tkví celý problém.

Jedna věc je jistá a autor předchozí úvahy ji v jejím závěru krásně vystihl. Kristus dal svým utrpením lidské strážní, smutku, žalu, sklíčenosti, nemoci, ponížení, vyvrženosti, lidskému umírání, nový smysl. Nejde o trest, ale o cestu (srov. Jan 14, 6) k Otci z propasti viny a odcizení. Cesta je otevřená, je ovšem na každém z nás, zdali se po ní zcela svobodně v Kristových stopách vydá.

Čtírad V. Pospíšil, OFM

Autor je docentem systematické teologie na Teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci

BYLO NUTNÉ, ABY KRISTUS ZEMŘEL?

Mistr Bartolomějského oltáře (1475–1510), detail

ANKETA

Co očekávám od plenárního sněmu

Nic moc. Dosavadní průběh příprav totiž napovídá, že sněm bude jen jakýmsi rozsáhlým vzdělávacím kursem na téma závěry II. vatikánského koncilu a jejich naplňování v národních podmínkách pohanské české společnosti na prahu třetího tisíciletí křesťanských dějin. Prioritou má být „společné studium církevní nauky“. Jako by chtěl předseda přípravné komise, olomoucký arcibiskup Jan Graubner předjet tomu, aby se sněmování „zvrhlo“ ve svouhodnou výměnu názorů a – nedej Bože – v uplatňování představ řadových katolíků. „Věřící od sněmu očekávají možnost prozáření vlastních představ, ale nepočítají s tím, že by měli měnit svou představu, že by se měli zabývat současnou naukou církve“, prohlásil arcibiskup při zasedání přípravné komise (patrně vylučuje, že by vůbec vlastní představy věřících mohly ladit s církevní naukou). Tedy: už se, už se, už se. Nic proti vzdělávání, ale proč kvůli němu svolávat zrovna plenární sněm? Proč se k důkladnému seznámení s koncilem nevyužijí poslední roky Desetiletí? A když už jsme je propásli, proč nepřipraví samo-

statné vzdělávací programy o dokumentech církve?

Plenární sněm je však teprve ve své formaci fázi a je možné, že biskupové nepovažují jeho dosavadní koncepci za definitivní. Popusíme tedy udu fantazii a předpokládáme, že pořadatelům sněmu jde o poctivou a širokou diskusi o tom, v jaké je teď církev situací a jak dál. Taková akce potřebuje dvě věci: organizátory a peníze.

Kdo někdy vedl debatu dvaceti lidí, ví, jakou fušku dá ukořitovat hovor tak, aby nebyl jen slovní přestřelkou mezi různými táboři. Na druhé straně je třeba vyhnout se nudnému sežovování. Klíčové jsou přitom formulace otázek a racionální vyhodnocování odpovědí. Ať už se do sněmu zapojí čtyři miliony Moravanů, Čechů a Slezanů, kteří se hlásí ke katolické církvi, nebo pět set tisíc, kteří týden co týden navštěvují bohoslužby, efektivní sněmování se neobejde bez sebraného týmu odborníků (manažerů, sociologů, psychologů, teologů...). Vedle velkého počtu sněmovníků je tu totiž také pestrost a složitost církevního organismu, do něhož patří nejen katolíci aktivní a pasivní, otevření a uzavření, vesníčtí a městští, moravští a čeští, ale také chronicky autoritářští, církvi pohoršení, rozvedení, homosexuální, kněží, kteří se oženili, nebo třeba ženy, které touží po kněžském svěcení. Aby věřící rychle pochopili, už na sněmu běží

a co se po nich chce, bude nutná informáční kampaň (letáky, brožury, články, pořady, internetová stránka). Lze očekávat, že informování a na základě toho motivování kněží a laici pak shromáždí při zvláštních shrábkách dostatečně velkou sumu peněz na úhradu sněmovních výloh.

Mnozí věřící upozorňují, že katolická církev u nás trpí syndromem „stále stejných tváří“. Ve farnostech, v různých společenstvích, na všechkých setkáních jsou přitom pořád tiž. Není vyloučeno, že řada schopných lidí zůstává v ústraní, protože od nich nikdo nikdy nic nepotřeboval. Jiní se možná stáhli, protože jejich nabídka byla odmítnuta. Další třeba chybí odvaha otevřeně se vyjádřit v přítomnosti faráře. Solidně založený sněm by měl využít um a nápadů i těchto křesťanů. Organizační tým by měl otevřít prostor k dialogu, aniž by předem selektoval jakékoli téma.

Co bych očekával od kvalifikované zorganizovaného plenárního sněmu? Odvážný pohled církve do zrcadla. Přesné (možná překvapivé) odpovědi nejen na otázky vnitřního života církve, jako je struktura duchovní správy nebo formace budoucích kněží, ale i na otázky jejího vztahu k jiným náboženstvím zastoupeným v ČR, a samozřejmě také ke společnosti. Myslím, že takto pojatý sněm by byl zároveň činem na výstost misijním. Opravdovost totiž otvírá dveře.

Bob Fliedr

POMOC MÁ JE OD HOSPODINA

Rozhovor s prof. Milošem Bičem

Vaše nejnovější kniha je dílo spíše popularizační než vědecké. Když se ohlédnete za svou badatelskou práci, nezda se vám, že je stále těžší „přilákat“ i věřícího člověka k četbě Starého zákona?

Odpověď rozdělím na dvě části. Jsou lidé, kteří vůbec nejsou ochotni se těmito věcmi zabývat. I tím se projevuje těch uplynulých čtyřicet let. Na druhé straně, a to je podivuhodné řízení Boží, právě těch čtyřicet let v mnohých vyvolalo velkou touhu po tom, co tehdy nemohli slyšet. Dnes rádi naslouchají, přicházejí i s otázkami, a právě ty mi byly podnětem, abych si sedl a tuhle knihu napsal.

Moje generace ještě zažila školní výuku náboženství, měla nedělní školu apod., ale pak dospěly dvě další generace, které toho o náboženství moc nevědí. Dnes se ptají, co je to bible, co si z ní můžeme vzít, jak z ní čerpat. Takových otázek dostávám plno ze všech stran. Sám mám děti, i ony už mají děti, jsem už dokonce pradědek, a vidím, že zvláště odrůstající mládeži je nutno pomoci, aby jim bible nezůstala zapечатou knižkou, aby v ní vzbudila zájem a oni aby si v ní začali číst.

Ovšem začít bez přípravy, to je jako když pošlete dítě do školy a chcete, aby hned násobilo a dělilo, ale ono ještě neumí sečítat a odčítat. Mnoho lidí nemá jinou možnost se vzdělávat, než právě z knih. Do školy už nechodí, do kostela třeba nepříjdou, kde se tedy mají dovědět o biblí? Právě kvůli takovému vzniku můj poslední spis. Myslím, že už opravdu poslední.

Je možné při dnes už tak rozsáhlé bibliotice číst ještě Písmo bez výkladu? Nebo je komentář nezbytně zapotřebí?

Pořád jsou lidé, kteří si myslí, že když otevrou bibli na kterémkoliv místě, osvíjí je Duch svatý a oni budou všemu rozumět, dokonce líp než ti, kteří se tomu odborně věnovali třeba celý život. A to je tedy těžký omyl, ať to zní jakkoli kacířsky.

Bibli může rozumět jenom ten, kdo o ni už předem něco ví. Takového potenciálního zájemce je nutno vest krůček po krůčku. Vždyť Starý zákon vznikl zhruba v druhém tisíciletí před Kristem. Jeho knihy jsou tedy staré dvě až tři tisíciletí. Tenkrát lidé jinak mysleli, jinak se vyjadřovali. Jsou tam obrazy, které nám dnes mohou připadat cizí, třeba livjatan: představu takové mošské obludy či zosobněné zlo, případně nějaká podoba satana – to je dnešnímu člověku vzdálené. Ale bible chce přesto mluvit i k dnešnímu člověku.

Zde platí, a měli bychom si to stále uvědomovat, že „meň-li se člověk, Bůh zůstává

Nestor českých biblistů prof. Miloš Bič nedávno vydal spolu s Petrem Pokorným ávod do četby Starého i Nového zákona: Co nevíš o Bibli. O této knize říká, že je to jeho dílko poslední, ve svých sedmaosmdesáti letech se už nechce pouštět do dalšího psaní. Má toho za sebou ovšem početně. Je autorem více než deseti vysoce odborných publikací a několika set studií, meditací, exegezí a kázání na biblická témata.

tentýž, věčera, dnes i navěky“. A to, co člověku říká, je totéž, co říkal kdysi těm beduinům v poušti, otrokům v Egyptě nebo jistému králi Davidovi v celé jeho slávě. Jen forma je jiná. Ohrazení řečeno: lidé se tenkrát oblékali jinak než my, ale člověk pod tou svou „slupkou“ zůstává týž. Chceme-li číst bibli, musíme nejprve odstranit tu její slupku, abychom se dostali k jádru. Teprve pak začneme procítat. Máme-li nějaké vedení, ať už je to někdo nebo nějaký text, komentář, můžeme postupně pronikat do jejich tajů.

Jsem vděčen Pánu Bohu za to, že když jsme překládali Starý zákon, že jsme měli ten dobrý nápad, psát současně i komentáře. Byli jsme tam biblisté z šesti církví. Každý přišel s jinou tradicí, jiným obdarováním, a nebylo vždycky snadné se dohodnout. Ale my měli zásadu, že většina nebude přehlasovávat menšinu. Probírali jsme jednotlivé námitky tak dlouho, až jsme se dohodli na společném řešení. Takže takzvaný ekumenický překlad je opravdu ekumenický. To není žádný diktát jednoho směru, jedné církve, to je vskutku bratrská dohoda všech, kteří na tom pracovali.

Ekumenická bible je velké dílo, ale přesto nám při pastorační chybí bible, kde

by byl text současně s komentářem. Samostatné komentáře jsou drahé a pro běžného člověka je časově náročné číst je spolu s biblí.

Povím stručně, jak jsme si počínali při našem překladu. Ve Starém zákoně máme jen málo poznámek pod čarou, a i o ty jsme sváděli boje. Jeden vyčítal: „Ono to naroste, bude to moc drahé!“ Druhý zase: „K čemu ty vaše poznámky, to si přece každý vyloží po svém!“ V naší evangelické tradici jsme navíc zvyklí číst bibli bez komentářů. Je to východisko z nouze, nikoli přednost. Když překládali naši králi otcové v letech 1579–1594 „šestidílkou“, bylo to šest objemných svazků. Byly tam poznámky, ale kdo si to mohl koupit? Proto sotva dokončili šestidílkou, vydali „jednodílkou“ v jednom svazku bez poznámek, aby umožnili lidem vzít si tu bibli s sebou, třeba i do vyhnanství po Bílé hoře. To je důvod, proč u nás mnozí lpějí na tom, že bible má být bez „lidských přídavků“. Jistě, jakmile se podá nějaké vysvětlení, výklad, je tu nebezpečí, že v tom bude „lidské kopejtko“. A jakmile se do toho přimísí dogmatika, ať už zprava, nebo zleva, je těžké se dohodnout. Při našem překládání jsme si uvědomili, jaká je to výhoda, že jsme všichni byli starozákonníci, nikoli dogmatici. Proto jsme se přes všechny konfesijní rozdíly dokázali vždycky dohodnout.

Souhlasím, že číst silné komentáře, a hlavně opatřit si je, není malichernost. A chít je dostat přímo do textu, to by byla mnohospazková bible, finančně těžko dostupná.

A co Jeruzalémská bible, tam jsou přece poznámky, a je to bible v jednom svazku.

Ano, je to tak. Autorů si vážím a s domníkáním de Vaux jsem se znal osobně, seznámili jsme se na jednom biblickém kongresu. Nyní vychází Jeruzalémská bible v češtině. Všimněte si ale, že ty obšírné poznámky často vykládají Septuagintu, nikoliv hebrejský text. A to je nedostatek překladu. To není překlad z hebrejštiny. Septuaginta, která vznikala v Egyptě v 3. století před Kristem, nejstarší známý překlad,

ta hebrejský text všelijak uhlazovala a upravovala. Takže poznámky k Septuagintě, to není pomoc hebrejskému textu. Doufám, že v budoucnu budou lepší podmínky a nám se podaří komentáře do textu dostat.

V našem prostředí je znalost Starého zákona velmi malá. Jak podporujete jeho poznávání v evangelickém prostředí?

Léta komunismu se podepsala na náboženské výchově mladších generací. V naší církvi jsme měli vždycky poctivou výuku ve škole a navíc nedělní školu ve farnostech, takové hohoslužby pro děti. Probíral se tam i Starý zákon. Nikoli od první stránky k poslední, to by nebylo pro dětskou vnímavost, ale v jednotlivých oddílech a příbězích.

Důraz se kladl i na žalmy, děti se musely některé naučit zpaměti. Řeknu vám, že na tom něco bylo. Nejhorší dobou v mém životě byl koncentrační tábor Dachau. Začátkem roku 1945 jsem se tam nakazil skvrnitým tyfem a viděl jsem, jak kolem mne umírají lidé, od ledna do dubna tam zemřelo přes 14 000 vězňů. Čekal jsem, kdy ztratím vědomí. Vtom mě napadl žalm stojedenáctý. Už jako děti při konfirmaci jsme se museli naučit zpaměti: „Pozdvihují svoje oči k horám, odkud by mi přišla pomoc. Pomoc má jest od Hospodina, jenž učinil nebe i zemi.“ Tehdy jsem si říkal, jak přijde pomoc mně, tady v Dachau. To Pán Bůh má kvůli mně udělat zázrak? Abych se zrovna já dostal domů? A ti druzí tady mohou zůstat? Já jsem se nedokázal modlit tak, abych prosil o tenhle zázrak. Já jsem prostě nakonec řekl: Buď vůle tvá. Ta záhadná slova „Pomoc má jest od Hospodina, jenž učinil nebe i zemi“, znějí hebrejsky: „Ezri meim Adonaj ó sešach va-naim vá árez.“ Je to zvláštní, ta předložka „meim“, „od“, je vlastně v hebrejštině složený tvar. To neznámá „od“ jako v češtině, já teď budu volat k Pánu Bohu a on honem přispěchá a něco udělá, ale to hebrejské „meim“ znamená, že pomoc má je v tom, že sním být v obecnství se svým Bohem, v životě i ve smrti. A to i tehdy, když se musím loučit se svými nejbližšími a když život se ubírá úplně jinam, než bych si přál.

Vidíte, člověk se v dětství naučí nějaký žalm, papouškují ho, nic mu to nefká. Vtom nastane zvláštní životní situace, a člověku na jedinou spadnou klapky z očí: je přímo osloven. Pro mne bylo toto poznání v tehdejší situaci takovou vzpruhou i radostí, že mi dodalo sílu vydržet. To, že jsem přežil, je pro mne závazek, abych pracoval, dokud mě tu Pán Bůh nechává...

Rozhovor připravil Zdeněk Jančařík

Za třetím milníkem...

Řád cisterciáků letos slaví 900 let od svého založení

Cis tertium lapidem miliarum, neboli *Cistertium* je název místa zrodu jednoho z velkých mnišských řádů západního křesťanství. Nachází se asi 20 kilometrů jižně od současné burgundské metropole Dijonu a jeho francouzské jméno je *Cîteaux*. Latinský původ jména je nepřehlédnutelný a je odvozen od místa „za kamenným označujícím třetí míli“, tedy za třetím milníkem (tehdy ještě existující římské cesty). Právě tady byl 21. března roku 1098 založen první reformní benediktinský klášter, ze kterého velmi rychle vznikla nová mnišská rodina *cisterciáků*.

Jejímu zrodu předcházela v 10. století slavná reforma benediktinského způsobu života v klášteře Cluny. Na přelomu 11. a 12. století už ale bylo zřejmé, že clunyskou reformu bude rovněž nutno reformovat: kláštery už opět tonou v bohatství a pivodní důraz na bohoslužbu vyústil nakonec do tak náročného ceremoniálu, že mnišům takřka nezbyl čas na práci. Z proslulého *Ora et labora*, modlí se a pracuji, sv. Benedikt si vybral přednostně jen jedno – „modlí se“.

Mnozí benediktini si uvědomovali, že to není celý benediktinský ideál, a když se ukázalo, že jejich snahy o reformu jen dále jirčí atmosféru v klášteře, sáhli ke klasickému řešení: opustili jej. Spolu s opatem Robertem z Molesme se vydali do kraje hledat příhodné a dostatečně odlehlé místo k zalo-

žení nového kláštera, kde by své instituci mohli dát konkrétní podobu. Našli je v *Cistertiu*, a tam tedy založili svůj klášter, ve kterém manuální práce zaujala místo, které jí podle jejich názoru náleželo. Bylo to prozíravé a moudré, přesto nescházelo mnoho a všechna jejich snaha mohla přijít vniveč. Mnišská komunita žila, pracovala, ale nikdo se k ní nepřidával. Po čtrnácti letech dříny a stárnutí hrozil zánik. Právě v tomto okamžiku ale došlo k rozhodující změně: Na bránu kláštera zaklepal dvadřacetiletý mladík se skupinou třiceti svých vrstevníků (mezi kterými byli čtyři jeho rodní bratři!). Byl to Bernard de Fontaine, později známý jako Bernard z Clairvaux.

Tento nový impuls spolu s důrazem na manuální práci učinil z cisterciáků ve Francii a později i jinde v Evropě prukopníky nových metod v zemědělství, v řemeslech a později dokonce i v kovodělném průmyslu. Řád se začal neuvěřitelně rychle šířit po Francii a po celé Evropě – ještě za života svatého Bernarda, který byl mezitím vyslán založit další klášter v Clairvaux, s nímž je dodnes jeho jméno spojováno, bylo cisterciáckých opatství už neuvěřitelných 350 – ve Francii i po celém ostatním západním křesťanském světě. Byla mezi nimi i opatství v Čechách, v první řadě Sedlec u Kutné Hory (1143), následovaly Plasy (1144) a Velehrad (před 1150).

Sv. Bernard z Clairvaux se svými druhy

Snímek archiv

Ženská větev řádu vznikla jen o deset let později a přes určitou počáteční nedůvěru mnišů k „slabšímu pohlaví“ rozkvétala ještě rychleji a do větší šířky než větev mužská. Ke konci 15. století, v období největšího rozkvětu cisterciáckého řádu, existovalo na 850 mužských klášterů, jejichž vysoký počet ovšem blběl ve srovnání s 1200 kláštery ženské větve. V českých zemích v tu dobu existovalo 18 cisterciáckých klášterů, z toho 5 ženských.

Po komunistickém uragánu, který se přehnal naší částí Evropy, se u nás o obnovu cisterciácké řehole snaží tři kláštery, z toho jeden

z nich, *Porta coeli* v Předklášteří u Tišnova, patří jako jediný ve slovanském světě k ženské větvi. Zatím existuje bez životně důležitého noviciátu, ke kterému tu prostě ještě nemají dost sil. Jejich novicky proto musí prozatím nejdříve do ciziny, především do rakouského Wilheringu, odkud byl kdysi klášter založen – tato tzv. *filiace* hraje totiž u cisterciáku a cisterciáček natrvalo významnou úlohu.

K obvyklým formám řeholního života v Předklášteří schází podle slov sester samotných ještě mnoho – ale „to všechno přijde“, dodávají ihned s přesvědčivým úsměvem.

Petr Kolář

KULTURA,
UMĚNÍ,
RECENZEŽidovská
ročenka
5758

Židovskou ročenku pro rok 5758 (v občanském letopočtu 1997 až 1998) uvádějí *Žalmy*, které pronášeli levitové v chrámu. Archaizující čeština překladu Viktora Fischla odpovídá slavnostnímu stylu biblické zvěsti: „*Jak palma datlová vzroste spravdivý, a jako cedr libanonský do šíře rozkřídli se. Ti, kdo byli zasazeni v domě Božím, dojdou k rozkvetu na nádvorech našeho Pána. I ještě v šedínách ovoce ponesou. Aby všem bylo pověděno, jak upřímný je náš Bůh, má skála, a že nic nerovného v něm není*“ (Z 93).

Na *Žalmy* navazuje stař Bedřicha Noska *Osm kapitol o lidské duši a mravním konání Moše ben Maimona*. (Moše ben Maimon, zvaný Maimonides či Rambam, žil v letech 1135–1204). Přibližuje Maimonidův kon-

cept k traktátu *Pirkej avot* (Výroky otců), nazývaný podle svého členění *Šmona prakim* – osm kapitol. První část je věnována psychologii a praktické etice, druhá problémům nábožensko-filozofickým. Maimonides vede čtenáře k aktivitě, dokazuje, že již při samotném aktu stvoření dostal člověk právo volby, každý má tudíž možnost zdokonalovat se a dosáhnout vlastním úsilím nejvyšší ctnosti. Nejvýznamnějším odkazem je Maimonidova myšlenka, že vzdělání neznamená pouhé hromadění vědomostí, ale pravá moudrost spočívá teprve ve spojení vědění a dobra – *limud tora ve ma'asim tovim* – a jediné tímto spojením morálních a intelektuálních ctností se můžeme přiblížit „k tvářím Hospodinovým“, říká Nосek.

Alexandr Putík objasňuje, jaký původ má Hebrejský nápis na křížku na Karlově mostě. Legenda praví, že nápis byl roku 1696 pořízen jako pokuta pro Žida, který se dopustil rouhání proti svatému kříži. Z Putíkovy podrobné doložené historické zprávy vyplývá, že na legendě není zblá pravdy. Slo o komplikovanou intriku mezi dvěma židovskými protagonisty, motivovanou finančním ziskem. Postižený Eliáš Bloch Backoffen vyšetřoval pochybné finanční machinace a stal se obětí živého udání prohaného souvěrce. Tehdejší justice pak už postupovala obvyklým způsobem, v němž dominovalo duchovní násilí a intolerance.

O nesnázích, které v 17. století provázely snahy Židů usídlit se mimo tradiční židovské obce, nás zpravuje text Jiřího Zálchy *Ze života prvních generací Židů ve Vimperku*. Vladimír Sadek připravil v souvislosti s delší připravovanou studií článek *Posmrtný život podle učení kabaly*.

Několik memoárových próz ožívuje dnes již zaniklý svět české židovské společnosti.

Mě zaujalo vyprávění Bedřicha Poppera *Cesta za svobodou* o strastiplném průběhu posledního organizovaného výjezdu Židů z ČSR v r. 1940 – po Dunaji, přes Řecko, Itálii a Kypr do Palestiny – a o vypravěčově účasti v bojích 2. světové války v řadách čs. jednotky pozdějšího generála Klapálka. Pod názvem *Krásné oči se Arnošt Lustig* úryvkem z dosud nepublikované práce vrací k tématu

Josef Brodský

Snímek archiv

holokaustu. Ročenka také přináší ukázky z povídkové tvorby Marka Polevého a nové překlady básní Osipa Mandelštama, Harveye Shapira a Michaela Marche.

Mezi literárními texty vyniká próza *Pokoj* a půl nositele Nobelovy ceny Josefa Brodského, evokující mladá léta prožitá v Leningradě. Brodští měli úžasné štěstí! Nejenže všichni, otec, matka i syn, přežili válku a diskriminaci Židů v Rusku obvyklou, ale navíc bydleli v přepychovém domě, který se stal v roce 1903, kdy

byl postaven, architektonickou senzací Petrohradu. „*Pro revoluci, v souladu s politikou »omezování« buržoazie, byla naše řada bytů rozdělena na tři části – na jeden pokoj připadla jedna rodina. Mezi místnostmi se vyzdíly přepážky, postupně se na ně přidávaly desky, cihly a štika, a tak získalo rozdělení status architektonické normy. Existuje-li nějaký nekonečný aspekt prostoru, pak to není jeho zvětšování, ale zmenšování. Kdyby jen proto, že (i když je to podivné) zmenšování prostoru bývá vždycky promyšlenější. Je lépe strukturováno a máme pro ně více slov: cela, komora, hrob. Pro rozšiřování máme jen široká gesta.*“ Namísto nárokovatelných 27 metrů pro tříčlennou rodinu získali díky nepravdělnosti jejich bytu celých 40 metrů čtverečních. Ve společných bytech bydlivolo pohromadě až na sto lidí, průměr činil něco mezi pětadvaceti a padesáti, zatímco u nich žilo jenom jedenáct. A z toho policii donášela pouze jedna sousedka. – Prožitek sovětských realit autor umocňuje úvahovými prvky: emocionálně působivé je láskyplné vzpomínání na maminku a tatínka i sebeironická bilance mládické neschopnosti dostatečně porozumět rodičům, dokud byl na to ještě čas. Nicméně Brodskij zdůrazňuje: „*Nemí to nostalgii po mládí, po staré vlasti. Je to spíš tím, že teď, když jsou rodiče po smrti, vidím jejich život, jaký byl tenkrát – a tenkrát obsahoval mě. Oni by si pamatovali toléž – pokud nemají dar všudypřítomnosti a nepozorují mě, jak sedím v kuchyni v bytě, který jsem si pronajal od školy, a píšou o mě v časopise, kterému nerozumím (ačkoli teď už by měli rozumět všem jazykům světa). Jen tak mě mohou vidět, mě a Ameriku. Jen takhle mohu vidět je a náš pokoj.*“

Židovskou ročenku sestavili Alice Marxová, Tomáš Pěkný a Jiří Daněšček, vydala Židovská obec v Praze. Jaroslav Blažek

MALÝ
PŘÍVODCE PO
KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII

SVRCHOVANÁ MOC SMRTI

Havran
(vrána, krkavec)

Havran (často ztotožňován s krkavcem) byl snad ve všech kulturách spojován s tajemstvím věštby, s talentem či chytrostí. Zároveň je také znamením neblahé osudovosti, proto bývá zobrazován na bitevních polích či v situacích neodvratné katastrofy.

Indiáni Severní Ameriky, stejně tak Germáni, Galové i sibijské kmeny ho považovali za spoluvůdce světa. V babylonském kalendáři měl havran negativní význam, neboť symbolizoval třináctý přestupný měsíc. Ovidius v *Proměnách* (II, 548–588) píše, že havran měl původně sněhobílou harvu a zděmal za trest, neboť prozradil Apollónovi, že jím obdivovaná dívka Koronis z města

Hebrejský výraz orěb znamená vrána i krkavec.

Podle První Mojžišovy (8. 7) se Krkavec vyslaný při potopě z Noemova korábu nevrátil zpět na loď, z čehož lze snad dovodit, že pojídal zdechliny zvířat, která zahynula při potopě. Proroka Eliáše živili v potoka Karit dle První Královské dva krkavci. Fyziologus přirovnává Jeruzalém slovy Jeremiáše (3,2) k vráně, „která je docela sama“. Když totiž země vráně druh nehledá si jiného, ale zůstane sama. Autor Fyziologu tuto osamocenosť vztahuje na židovskou synagogu představující pozemský Jeruzalém, která bude zničena. Kristus již není jejím druhem. Bůh dal světu jednoho muže, aby mu lidé věřili, oni však tento svazek porušili. Dále pak Hospodin vyzývá věřící, že když budou mít v srdci manžela-Krista, nevstoupí do jejich duší ďábel.

Larissy se milovala s Ischyem. Rozelený bůh slunce ji zabil šípem aniz tušil, že je těhotná. Vynal z jejího břicha chlapec – Asklepiia a dal ho na vychování ke kentauru Cheironovi. Zoufalý Apollón pak potrestal i havrana, jehož perí zděmalo. Princezna Koronis z Fókidy se proměnila ve vránu poté, když se jí pokusil zmocnit bůh moře Poseidón. Stala se pak „našeptávačkou“ bohyně Athény, která ji však velmi záhy vyměnila za sovu.

Jako pták schopný vidět do budoucnosti vystupovala vrána jako atribut Saturna. V germánské mytologii dva havrani Hugin (Myšlenka) a Munin (Vzpomínka) doprovázeli boha Odina. Ve Starém zákoně byl havran či krkavec (Dt 14,14, Lv 11,15) považován za nečisté zvíře.

Sřídověk chápá havrana většinou negativně. Dle Fyziologáre Bartoloměje Klareta z Chlumece pojídá havran mršiny a ke svým dětem se hlásí až třetího dne po narození, když jim černají pera, což lze vykládat jako trojí zkoušku člověka Hospodinem. Havranovi bylo také zaslíbeno, že se nevrátí zpátky k Noemu a neinformoval ho o ukončení potopy. Díky tomu se také stal symbolem člověka, který nechce opustit světské rozkoše.

Havran či krkavec se stali atributem mnoha světců (sv. Antonín Veliký, sv. Pavel Thébský, sv. Benedikt, sv. Bonifác, sv. Eduard Vyznavač, sv. Osvald, sv. Onufrius, sv. Menhart, prorok Eliáš aj.).

Jan Royt

Jean DELUMEAU:
Strach na Západě
ve 14.–18. století.
Argo, Praha 1997

Už dlouho zajímají dějepisce nejen zlomové politické události, bitvy či mezistátní smlouvy. Zatímco u nás se celá desetiletí pěstovalo zcela simlé, ideologii zkomolené historické bádání, staly se mezitím v civilizovaném světě historicky směrdatnými tématy i tak nezvažitelné pocity jako například strach.

Strach ovšem není vnímán ve svém obvyklé negativním významu jako protiklad statečnosti či hrdinství. Autor se snaží upravit tento pojem tak, aby byl v následujících historických analýzách co nejširěji použitelný. Francouzský historik ukazuje, jak s růstem duševní výzbroje v renesanci se posiluje vztah mezi strachem a prozíravostí, takže strach je vlastně součástí racionálního chování člověka. Ostatně oscilace mezi nadějí a strachem je ilustrována chováním na burze: „*Hry na burze, na kterých (bohužel!) závisí tolik lidských osudů, totiž nakonec znají jediné pravidlo: střídání nezměrných nadějí a neuvažného strachu.*“

Proč autor vymezil své „dějiny strachu“ právě oněmi pěti stoletími? Dolní hranici tohoto časového období, tedy 14. století, zdůvodňuje v předmluvě: nástup moru, úpadek zemědělství, zhoršování klimatických podmínek, stále častější neúrody, postupující turecké nebezpečí a papežské schizma (1378–1417).

S popisem strachu však dává autor do rukou čtenáři také dobové prostředky k jeho překonání. Delumeau je seřazuje do tří oblastí: zapomenutí, nápravné prostředky a troufalost. Nejde tedy o to, přidávat temnější harvy minulosti, ale nechat vyvstat plastičtější obraz této minulosti. Navzdory vládnoucím představám upozorňuje na široký sociální záběr, který si zjednala teologie v období, kterým se zabývá tato kniha. Či na vědomí čtenářů, které měla renesance sama o sobě. Můžeme-li určit leitmotiv této knihy, pak je to svrchovaná moc smrti.

Hojně používaným pramenem je dobová literatura. Tento heuristický

posun dodává Delumeauově práci odlišný ráz, než na jaký jsme zvyklí. Tím, že s prameny či archivy ním zdroji byly zrovnoprávněny zdroje literární, dostala kniha jaksi méně definitivní, ale o to obsažnější ráz. Rozbor epiky autor např. analyzuje sociální stěhováním strachu. Jestliže strach byl před vzestupem měšťanstva poznávacím znamením neschlehtic, pak si i neurození ve Francouzské revoluci „vydobyli právo na odvahu“. Kniha je velmi koncizním odhalováním toho, co zůstalo ve stínu hrdinského zastírání strachu, tedy toho rozsahu skutečnosti, který hrdinské žánry vypouštějí. Nejde však jen o nějaké ukazování odvrácené strany jinak uchopitelné historické skutečnosti, nýbrž o metodu, jak se prostřednictvím strachu jako historického fenoménu dohrat charakteristických rysů doby mezi 14.–18. stoletím. Proměnlivost historického horizontu nabývá také strach velmi rozličné podoby.

Samotným kapitolám, tedy vyčleněným jednotlivým oblastem se specifickými poduhami strachu (moře, duchové, mor a další), předchází pojmové opracování ústředního pojmu knihy – strachu. Následují kapitoly věnované těm oblastem světa, v nichž lidský strach nabyl nejhmotnějších podob. Zahajuje moře, jehož hrozivá podoba pro jednotlivé národy je dokládána řadou přísloví, citáty z kronik, literárních, filozofických i náboženských díly, ale také řadou náboženských reálií. Delumeau zkoumá podrobně oblasti, jež byly dříve výsadní oblastí literárních historiků, stejně tak mu ale neuniká diskurs přírodovědecký.

Podobně jako užil protikladných dvojic v etnologii autorův krajan Lévi-Strauss, aby uchopil „invarianty“ jdoucí napříč zkoumanými civilizacemi, sestavuje také Delumeau dvojice jako vzdálený a blízký či nový a starý, aby jejich prostřednictvím ukázal fungování strachu v Evropě. Dálkou nemíní jen neznámé, dosud neprozkoumané končiny, ale také celou škálu různě odstupňovaných společenských distancí, od nedůvěry k člověku ze sousední vesnice až k nepřátelství k cizinci. Stejně jako novost události či ustanovení (např. nové daně, působila

podobně destruktivně sociální vzdálenost. Nebyla to ani tak výše daná, co vyvolávalo epideмии lidových vzpour, ale strach z nového, tedy neznámého. Jako doklad jemuosti zvolené metody připomeneme, že tento poznatek nepřikládá jako příliš globalizující soud na celou společnost té doby, ale specifikuje, že v protidávných bouřích je třeba vidět střet dvou úrovně vzdělanosti: na jedné straně ústní, zvykové, defenzivní, na straně druhé psané, moderní, dobově, novátorské.

Autor před námi rozstírá mentální svět, z něhož si strach bral svou látku, ale i své protijedy: často neuvědomělé reminiscence na idylickou minulost, z níž čerpal lidový hněv své ospravedlňující normy, vzájemnou nedůvěru mezi měšťským a venkovským obyvatelstvem, ukazující rozdílnou vizi světa, apod. Francouzský historik nám poskytuje několikrát možné čtení toho, co jsme dosud viděli např. prizmatem střetu mezi katolictvím a protestantstvím. To, v čem jedna strana spatřovala pobuřující novotu, v tom ta druhá viděla součást světa, jak jej znala důvěrně od dětství. Společným byl jen strach z novot.

Delumeau nás však neprovádí jen světem minulostí, neuvádí nás jen do jeho mentálních struktur. Popisovanou minulostí osvětluje naši přítomnost a naopak. Ukázku za všechen ostatní: „*Na sídlišti našeho koncentrujícího se světa se často neznají lidé z vedlejších dveří na stejném patře. Známe lépe zvuky z přilehlého bytu než obličej jeho obyvatel. Proto také žijeme v šedé a monotónnosti stokrát opakované anonymity. Naopak dříve jsme v »tom světě, který jsme (z velké části) ztratili«, v mnoha případech znali souseda až příliš. Doléhal na nás. Úzký obzor ustavičně svídel dohromady jedny a tytéž lidi, vymezoval okruh úporných vášní, vzájemné nenávisti, bez ustání vyžehované novou záští. Proto se také pokládalo za velké štěstí mít nablízku přítele.*“ Toto vzájemné poměrování přítomnosti a minulosti spolu s pronikáním do dosavadního hájemství literární historie činí z Delumeauovy knihy živé a inspirativní dílo.

Michal Janata

HLEDÁNÍ POKLADU

V loňském roce a začátkem letošního proběhly v Roudnici nad Labem a ve Sternberku dvě velké retrospektivní výstavy předčasně zemřelého pražského výtvarníka Radka Brože (1967–1996). Jeho dílo je svědectvím o celoživotním intenzivním úsilí pronikat výtvarným jazykem k duchovním zdrojům světa. Poučenosť moderním uměním a „hledání“ ve středověkých šablonách bylo pro Brože impulsem k vlastní, originální cestě. Přesto že je práce Radka Brože řízením Božím dokončena, živě a hluboce promlouvá k dnešku a otevírá se novým vhlédům. – K Radku Brožovi se vracíme úvodní promluvou malíře Václava Sokola při zahájení posmrtné sternberské výstavy.

Někdy před Pražským jarem, snad v roce 1967, se konalo setkání P. Josefa Zvěřiny s křesťansky orientovanými umělci. Bylo to za komunistů, polotajně, jen jak kdo komu řekl. Zvěřina apeloval na nový vznik křesťanského umění. Mluvil o mezě, která v padesátých letech vznikla i v této oblasti. Pamatuji se na rozporný pocit, jaký jsem z toho setkání měl: zase nás někdo úkoluje. Byli jsme posedlí představou svobody. Asi i Zvěřina byl zklamán: možná se neobracel k tomu pravému. V tom roce se narodil Radek Brož. (...)

Ne že bychom tenkrát o náboženském umění nevěděli, jako na pouť jsme jezdili do Staré Říše, kde bylo možno vidět několik originálů Rouaultových, v Jedovnici a Senetářově jsme obdivovali obrazy Mikuláše Medka a celou exaltovaně tragickou polohu jeho díla. Dědictví prokletých básníků zde nějak souviselo s hlubokým společenským protestem, a my jsme v duchu velmi souhlasili. Žili jsme ale své životy a reálná situace nebo naše slabost nás rovnala či křivila ke svému obrazu. „Hřích čelo zkallil a stál nám rty.“ stojí napsáno v jedné básni Petra Bezruče. Přestali jsme rozumět termínu náboženské umění: zněl spíš jako nadávka. Což není jen umění dobré a špatné, živé a mrtvé, opravdové a polovičaté? Není držák na lalivě Marcela Duchampa duchovněji než obraz P. Marie Lurdské? Skrz železnou oponu prosakovaly tendence, které souzněly s naším chápáním – Alberto Burri a Tapiés, v šedesátých letech hvězdy první velikosti hledly a vynořovaly se nové – Dehuffet a zejména Andy Warhol. (...)

O každé vážné tvorbě se dá říci, že je hledáním Boha a jistě tomu tak bylo u Radka

Brože. Jedním z prvních učitelů mu byl právě Andy Warhol. Jeho dílo, na první pohled zcela nenáboženské, má z jiného pohledu křesťanské rysy. V jeho zájmu o věci považované za banální či pokleslé, v jakémsi převrácení do savadní hierarchie hodnot jako by znělo evangelijní „první budou poslední a poslední první“. (...) Podobně působí v jednom z prvních Brožových obrazových cyklů použití „svatých obrázků“, laciných harvotisků. Na velkých obrazech náhle ztrácí svou „pokleslost“ a v kontextu barevné plochy nebo jednoduchého ornamentu malířského válečku dostávají nosný význam. Koláž je zde proveden pokus o znázornění neznámého: v nebi ty barvy mohly být zářivé a lidé se mohli projevovat s dětskou prostotou. Měl jsem pocit, že Radek Brož šel časem, jako by tušil, že ho nemá neomezené. A tak když se mu zdálo, že hlavní je řečeno, šel dál. Jako v dětské hře Poklad. Tam se člověk nenudí: pospíchá k další zprávě a dál, za pokladem. Po Warholovi byla další „zpráva“ technika monotypu. (...)

Radka Brože monotyp zaujal a stal se mu důležitým prostředkem poznání i vyjádření. Napsal o něm diplomovou práci, která se podobá Cenniniově středověkému traktátu o umění. Kniha, obsahující návody, recepty, definice a názory, končí úvahou o tvorbě jako kontaktu s Tvůrcem a o tichu, kterého je k němu zapotřebí. Ticho nespočívá jen v malém počtu decibelů a Radek Brož věděl o jeho kvalitě. Na jedné vermisáži svých prací místo řeči pouští zpěv ptáků, ten není negací ticha. Snad i tato zkušenost způsobila, že další „zpráva“ našel u Bohuslava Reynka. Reynek přijal svou fyzickou izolovanost a zanechal

Sternberská expozice

Snímek FOTO-DF

zářící dílo, které je nesnadné pojmenovat. Snad bychom si mohli vypůjčit termín, který se ožívá v křesťanské liturgii: Pokoj Kristův. Tomu dal Bohuslav Reynek tvar a harvu, ten zářil z jeho větví, dvorků, zvířat i svatých. Nechtěl bych, aby tomu, čemu říká „nalezení zprávy“, bylo rozuměno jako označení vlivu. Jistě byl také, ale nejenom. (...)

Tak mariánské téma, tak časté u Reynka, se u Brože vyvíjí docela jinak: záporná zkušenost s portrétem postavila překážku a její překonání připomíná trik Kolumbova vejce. Kdysi jsme něco podobného viděli na barokních oltářích, ale tohle tu ještě nebylo: moderní mariánský obraz jenom z písmen mluví o cudnosti, moudrosti a něze. Tradiční mariánská modrá je přitlumena a zcela tu chybí nasládlá podbízivost, tak častá u tohoto tématu. Na cestě Radka Brože je ještě víc nalezených zpráv: setkání se středověkem v podobě znaků na šablonách, později setkání s dílem Václava Bošitky. Těžištěm této výstavy je soubor obrazů-grafik s nelehkým názvem srdce-kříž. Jsou z období, kdy, zdá se, byl po-

klad už na dohled. Co ale myslím pokladem: možná by se dalo říci, že to, po čem opravdu toužíme, je někde uvnitř už naše. Prudký pohyb Brožova usilování dává nálezt část pokladu v celém jeho díle. Pohyb, který spojuje pochopení jednotlivých zpráv, připomíná běh jelena, o kterém Brož dávno věděl, a proto ho s takovou jistotou našel v gotickém ornamentu. Prastarý symbol, známý v antice, zmíněný v Žalmu: „Jako jelen běží k prameni vody, tak touží duše má po tobě, Bože.“ Symbol, který najdeme na starokřesťanských mozaikách a který znali lidové hrnčíři po mnoho století, je znakem čistoty a štěstí, také ale může znamenat Krista. Je negativem zla, které v podobě draka a jeho nehybnosti ohrožuje lidskou existenci. Poklad sám je něco, co se fyzickému pohledu vymyká. (...) Je lidské, že když si myslíme, že něco máme, chceme to mít ještě víc, nebo to mít pořád. Radek Brož odešel, a v jeho díle zůstal paprsek Božího světla. Je třeba poděkovat.

Václav Sokol

Stala se mi dnes v noci zvláštní věc...

Redaktor je v pokušení pročitat došlou poštu včetně nevyžádaných rukopisů s profesionální rutinou. Tento text nás ale zaujal, neboť je svatoposádním zamyšlením na úroveň, která je jedinečně osobní. Měli bychom to umět také, a všichni, proto text rádi uveřejňujeme.

Red.

Zdálo se mi, že jdu ulicí rodného města k domu, kde bydlí švagr s rodinou. Právě odtud vycházel jeho otec a řekl mi: „Běž za ním a pomoz mu, on i celá rodina mají velké problémy.“ Vstoupila jsem dovnitř, na chodbě potkala švagra. Dlouho jsme spolu mluvili a já poznala, že je velmi nešťastný. Probudila jsem se a šla se napít. Když jsem si chtěla znovu lehnout, ucítila jsem mocnou sílu, která mě uchopila, poklekla jsem pod kříž a společně s mým srdcem se začala modlit za švagra a jeho rodinu. Modlíla jsem se, i když jsem tím vším nebyla nijak nadšená, a pořád se mi vracela věta: „Přes den sloužil lidem a v noci se za ně modlil.“ Protestovala jsem: „Takový život přece nemohu vydržet.“

Lidskou silou to člověk opravdu nedokáže. Uvěřila jsem, že mě Bůh povolal k životu s ním a že mi také dá sílu takto žít. Jen na chvíli odtáhl svou pevnou ruku od té mě, malé a slabé, abych poznala, že bez jeho pomoci bych se nedokázala pomodlit snad ani Otčenáš. Pak jsem si lehla a tvrdě usnula.

Po probuzení se mé myšlenky ihned stočily k noční události. Poznala jsem mocnou sílu té noční modlitby z Ducha, která jako laser pronikla temnotou obklopující mou zemi. Těch deset, patnáct minut nočního sebezápory proniklo k Bohu silně a jedinečně, protože to byla modlitba z jeho vůle, ze síly Ducha svatého, a ne ze mě. Poznala jsem, že kdybych podlehl lenosti a neochotě vstát a takzvaně to nechala na ráno, a pak se třeba i týden modlíla, nebylo by to k ničemu. Má modlitba by byla jako těžké mraky napité vodou mého „rozumného počinání“, co se převálují nízkou nad zemí a nahánějí strach.

Byl by to pak můj rozum a ďábelská pýcha, které by se spojily v lidské konání, v takové, co nerado dělá blázna pro Boha, ale rádo si najde rozumové zdůvodnění pro počinání člověka dvacátého století. „Bláznovství“ se nenosí. Je snad „moudřejší“ vyznávat Ježíše ústy a rozumem, než se ho naučit žít?

A to mě přivedlo k dalšímu poznání: lépe než o Bohu hodně znát, lépe než mít v hlavě všechny poučky a informace, jaký Bůh je, lépe je naučit se poznávat Boha přímo ve svém docela obyčejném životě – srdcem. K čemu mi bude, budu-li vědět, co mám dělat, ale dělat to (ať už z jakéhokoli důvodu) nebudu?

K čemu mi bude vědět, jaký je Bůh, ale milovat ho nebudu? Člověk dělá to, co si myslí, že je správné. Z toho tedy plyne jednoduchý, ale jedinečný závěr: změnit smýšlení – POKÁNÍ!

Proto nás Matka Boží neustále vyzývá k pokání! Pokání neznamená, že nejím, ale vzdychám, kdy už to skončí, že nesouložím, a přitom si to nuda představuji, že se snažím usmívat (spíše šklebit) na sousedku, a přitom si říkám, dobře ti tak. Pokání není omílání a drmolání modliteb, kdy si už ani neuvědomuji, co říkám („chodí-pešek-oko-oko-nej-věse-naně-ho...“). Pokání není nekonečné othrávání listů z mého

Snímek archiv

rozbujeleho stromu svévole, kdy jen tiše doufám, že jednou třeba uschne. Takový způsob života mě jednou musí přivést k poznání, že prostě nedokážu žít tak, jak po mně žádá evangelium. Že přes veškerou snahu a dobrou vůli jsem na konci svých sil a v pokušení to vzdát. Že nedokážu milovat sousedku, která každý večer křičí na děti a ony pak křičí na sebe...

A dojde k důležitému milníku, kdy nedokážu být člověkem žijícím podle křesťanských zásad, ale ani nehyt křesťankou. Být křesťankou však znamená žít s Kristem – a žít s Kristem znamená vzdát se své vůle, svých představ o tom, jak mám konat dobro, obrátit se k němu (metanoia) a říci spolu s ním:

„Ne má, ale tvá vůle ať se stane. Ne co já chci, nýbrž co ty chceš.“

Stojím na nejdůležitější křižovatce svého života. Půjdu dál cestou lidské síly, mé vlastní dobré vůle, mého chápání osobního dobra, cestou, o níž se já domnívám, že napodobuje život podle evangelia? – Anebo se začnu upřímně ptát Boha: „Co chceš, Pane, abych udělala? Mluv, tvůj služebník tě poslouchá!“ Budu se řídit svou vlastní vůlí, anebo naplňovat vůli Otce? Vzápětí mě napadne otázka: „Jak mám plnit vůli Otce, když ji nepoznávám?“ To je průvodní znak starého myšlení. Nepoznávám Ježíše v lidech, s nimiž a vedle nich žiju, neslyším Ježíše, který mě hledá, aby mi řekl jako Filipovi: „Následuj mě!“ Neslyším ho, nebo ho nechci slyšet? Na jakou zvláštní chvíli to čekám? Na chvíli, kterou jsem si sama určila pro setkání s Bohem? Zavírám oči, ucpávám si uši před všedností obyčejného dne a čekám na zázrak...?

Člověk dělá to, co si myslí, že je dobré a správné. Proto je nutno změnit smýšlení. A první krok na této těžké cestě, to je zastavení na onom rozcestí a upřímná odpověď na otázku zasahující mé nehlubší nitro: „Plním tvou vůli, Otče?“ Přijímám všechno, co mi přináší všední den? Hezké počasí, protivného potomka, zpěv ptáků, nevrleho řidiče, veselý smích dětí, únavnou kolegyni v práci – a říkám si:

Hezkými věcmi mě obdarováváš a v krásě mi dáváš poznat sám sebe.

Nepřijímámí věcmi mě obdarováváš a ukazujes mi, jaká jsem já sama.

Už mě, Pane můj, radovat se s druhými.

Už mě, Pane můj, prosit za odpouštění mých hříchů, vidím-li něco, co mě popuzuje. Nauč mě poznávat, že mě popuzuje to, co nechci vidět sama na sobě. Nauč mě vidět mou odvrácenou tvář, která se mi nelíbí a na kterou bych nejraději zapomněla.

Nauč mě prosit o tvou sílu, která mi dá vítězit nad mými slabostmi, a přitom na ně nezapomínat.

Nauč mě poučit se z těchto slabostí a odpouštět sama sobě, že nejsem taková, jakou bych si přála být.

Nauč mě Láscce, která přišla k nám, hříšníkům, aby nás naučila milovat.

Nauč mě žít tak, abych jednoho dne zjistila, že mě nikdo nepopuzuje, ale že všechny miluji takové, jací jsou.

Nauč mě vidět v lidech tvou tvář.

Prosím tě, Ježíši, ať v mé duši promluví Jan Křtítel a já uposlechnu jeho výzvu: *Císte pokání!*

Olga Tereza

Jiří Fuchs v článku Nová evangelizace vidí mezi katolíky hlubokou a zásadní rozdílnost filozofického původu. Navrhuje diagnózu i způsob léčby, čtenářská odezva je však rozporná. Sám jsem se setkal s živým souhlasem, kdežto dopisy redakci vyjadřují námitky a údiv, že jsme tak protiekumenický text uveřejnili: čtenář Š. H. vidí navíc ve Fuchsově článku – řekl bych, že neprávem – osobní útok na nejméně dva teology (viz Perspektivy 2/1998, str. VIII.). To vše klade otázníky nad smyslem i vhodností onoho článku a podtrhuje zjištění i otázku v nadpisu mého příspěvku.

Myslím, že k osvětlení přínosu i úskalí Fuchsova článku nám pomůže jiný příspěvek lednového čísla Perspektiv.

■ ■ ■

Článek Nekřesťanský radikalismus od arcibiskupa Jozefa Zyciňského je na první straně a lze říci, že vyjadřuje stanovisko redakce. Je zaměřen proti dvěma protiekumenickým postojům, které dnes často názorově rozdělují katolíky. Proti liberálnímu rozvolňování principů, ale i proti snaze o strohé „ano, ano – ne, ne“ za každou cenu. Z Písma i z dějin církve zdůvodňuje nereálnost druhého postoje, který může vyústit v radikalismus až nekřesťanský (NE dialogu, někdy i NE koncilu, NE Janu Pavlu II. apod.).

Ocitují pár vět: „Ježíš od nás vyžaduje jednoduché a jednoznačné odpovědi tam, kde takové odpovědi možné jsou. Nevyžaduje ale od nás věci nemožné. (...) Když ale chceme popisovat složité situace pomocí jednoduchých termínů, vzdalujeme se pravdy...“ U velkých křesťanských myslitelů a světců, se často setkáváme s jemnými rozlišeními, která berou v potaz celou složitost situací. Neplynou z touhy přizpůsobit křesťanství duchu a mentalitě soudobého světa. Jsou však důsledkem křesťanského pochopení božství světa a schopnosti rozlišovat různé podoby lidské bíd. (...) Otázkou pro nás zůstává schopnost skloubit věrnost nepochybnému principu, které tvoří fundament křesťanství, a složitost podmínek a postojů, v nichž se snažíme tyto principy uvádět do života.“

Poslední věta je podstatná. Skloubení principů s nároky doby nemůžeme hotově k dispozici, je to znovu a znovu úkol. Ne vždy se daří jej splnit stejně dobře a stejně rychle.

V linii Perspektiv chce tento článek přiblížit čtenářům jednu (proměnlivou) stránku života z víry s respektem i k té druhé, komplementární (zásadové) stránce. Vždyť v dějinách církve se proměňovalo mnoho: liturgie, postavení laiků, přístup k výkladu Písma, vztah k monarchii, k ekumenismu..., a jak věříme, bez újmy na podstatě. Koncil mluví o směřování k plnosti Boží pravdy pod vedením Duha svatého, při aktivní roli všech věřících, nejen episkopátu (DV 8).

Předkoncilní katecheze tento pohled nezna-

NOVÁ EVANGELIZACE

(Perspektivy 1/1998)

Jsme různí – porozumíme si?

la. Snad proto u nás místy přezívá pocit, že „stále jen ustupujeme“, nebo znejistění až úzkostné (viz odpor proti rozhodnutí biskupů a Svatého stolce o přijímání na ruku aj.) a možná potřeba ukotvení. Zyciňski sice uvádí dvě – „bodové“ – pevné opory, vztah k pokřtu a ke mši svaté, ale to je jen chabý náznak úkolu hájit v dnešním světě celou křesťanskou a katolickou pevninu, na níž záleží a na níž můžeme být hrdí.

Zyciňski také neříká, jak rozpoznat zrádné cesty – jak dnes plnit Pavlovu výzvu „Všechno zkoumejte, dobrého se držte; zlého se chraňte v každé podobě“ (1 Te 5,21–22).

Mj. do těchto mezer vstoupil v lednovém čísle text, který hájí pouze jeden pevný, zásadový pil a na rozpoznání zrádné cesty dává pádný recept. Podle odezvy skutečně uspokojuje jistý typ očekávání mezi katolíckými čtenáři a čtenářkami. Šťastné? Toť otázka.

Je to otázka už volbou základního východiska (jež však mluví k závěru „ano“ či „ne“ z povahy věci, ne v důsledku nekřesťanského radikalismu ve smyslu J. Zyciňského).

■ ■ ■

Fuchsov příspěvek je na vnitřní dvojstraně a spadá do kategorie, kterou názorově otevřené listy uvádějí řečením *Tyto články nevyjadřují nutné stanovisko redakce*. Důvodem, proč takové texty publikovat, bývá zejména vyhlídka, že a) osvětlí významný problém a b) podnítl plodnou diskusi. Názorová vyhraněnost ani jednostrannost není nutně na závažnosti. (Základní smysl sdělení však musí být pro čtenářskou obec srozumitelný – jinak je v sázce jak ať, tak bť.)

Autor jistě zamýšlel a) i b) – osvětlil hlubší zdroj neshod a vyvolat zásadní diskusi. V jeho pohledu je klíčovým bodem filozofické pojetí pravdy: chyba v tomto bodě pak nutně vede k chybné teologii (která se té podbízí módnímu relativismu, a tím znemožňuje autentickou evangelizaci; odtud název článku). – To nechť uváží zainteresovaní teologové.

Blíže si zde obsah článku netroufám parafrazovat z trojí obavy: Že jádro argumentu patří do odborné filozofické debaty a čtenáři Perspektiv je nemožno plně sledovat, tím méně ověřit autorova silná tvrzení. – Že důraz na jistotu víry proti moderní rozkolísanosti po-

slí u čtenářů, právem či neprávem, ahistorické zúžení ortodoxie (oproti DV 8). – A konečně že bych při nejlepší vůli nedokázal obhájit řadu formulací v článku, například o vlastnosti pravdy.

Potud se moc nedivím kritické odezvě. Přesto ještě nevidím vyhlídku b) zcela beznadějně.

■ ■ ■

Chystám se totiž napsat pro Perspektivy o takovém pojetí dialogu, které nevychází z dogmatického relativismu (tj. každý názor má stejnou platnost: nikdo, ani křesťané, si nesmějí nárokovat více), jež J. Fuchs právem ostře odmítá. Ale nepůjde mi o abstraktní dialog, kdy „středová pozice je iluzorní“, protože by šlo „o střed mezi pravdou a omylem“ (to je Fuchsovo pojetí). Naopak o dialog konkrétní, v němž mají své místo i jemnosti (jako u Zyciňského), takže 1. účastníci se mohou obohacovat, i když se plně neshodnou, a 2. je možné záměr druhého domyslet v lepším smyslu, než jak on sám jej vyslovil. (Bývá však též možné 3. vyslovený názor domyslet ve smyslu horším, i bez zlého úmyslu.)

V duchu 2. možnosti zvu teď čtenáře na širší obhlídce dané situace. Nejde totiž, pokud rozumím, o jeden zvláštní článek světo- a náboženského autora, nýbrž o výrazný a ve světo- a náboženském kontextu vlivný kritický proud, před nímž by nebylo ani bratrské ani moudré zavírat oči – dokonce v době, kdy agresivní relativismus útočí nejen na křesťanskou víru, ale i na racionalitu a na četné tradice životní hodnoty. (U nás se teď onen kritický směr hlásí ke slovu revu Distance s akademicky uznávanými příspěvateli, viz Perspektivy 10/97, str. VI.)

Snad toto odpovídá vlastní intenci J. Fuchse i Distance.

Ale je-li tomu tak, je-li hlubším záměrem zdravý důraz na principy (viz Zyciňski) a „přílišovou“ roli katolicismu při obraně kultury, rozumu a odpovědného postoje k životu, bylo by nešťastné předem odrazovat všechny čestné spojení. V tom smyslu připomínám čtenářské ohlasy v Perspektivách 2/98, z nichž radikální výtka protiekumeničnosti a nesouhlas s Fuchsovou bagatelizující výhradou k „neplodným dialogům o společném“. (Vím, že ji vyslovil v kontextu evangelizace, ale

i tam je zarážející: hlavně však: spočívá v získávání nekatolíků pro naši ortodoxii celé posláni Božího lidu?)

Tato dvojí radikalizace mluví – v duchu nadpisu mého článku – na závěrečnou Fuchsovu větu „Bylo by tedy žádoucí probudit klasický dialog o podstatných otázkách“. Ano, především dialog mezi námi katolíky, ale plodný i o společném. Dialog o rozlišování důležitého a vedlejšího; jistě i dobrého a špatného, pravdivého a nepravdivého podle rady apoštola Pavla – platné pro křesťany filozoficky erudované i pro nás ostatní: v tom vidím šanci pro Perspektivy (b), a také náznak, proč mě východisko Fuchsova článku nepřesvědčilo. Ale ani o tom (vstřícný) dialog nevylučuji.

■ ■ ■

Jelikož nechci autorovi krivdit, uvádím sub 3., tj. jako možné domyslení jeho výroku k horšímu: Pravdu lze vlastnit, katolíci (jako církev i jednotlivci) ji vlastní, evangelíci a jiní nikoli, respektující dialog s nimi je tedy neplodný. (Ušetřím teď čtenáře dalších z řady aplikací 3. bodu.)

To sice zní absurdně, ale co když to někdo tak pochopil?

Doufám, že užiji 2. bodu čtenáře přesvědčivě osloví.

Václav Frei

Poznámka k ohlasům

(Perspektivy 2/1998)

Reakce na můj článek otištěné v únorových Perspektivách spíše podněcují obecnější zamýšlení nad sebepojetím polistopadových katolických médií. Evidentně v nich vítězí diplomacie. Proto převládá vyhýbání se vzájemnému třibení názorů. Nad katolickým tiskem se vznášá nepřehlédnutelná obava, aby se snad někdo neurazil, aby snad kritika nevypadala jako konfrontace a nebudila dojem nelidsky. Mnohdy se pak stává, že „odvážný“ kritik se pro samé ujišťování o ryzosti svých úmyslů ani nedostane k věci.

Tato politika už přinesla za osm let své ovoce – právě na poli katolického myšlení. Především vytvořila prostor autorům, kteří pro svou schopnost formulovat snadno získali prostor mediálních hvězd, aniž prošli viditelným kritickým prověřováním svých myšlenek. Zapomnělo se, že kvalitou myšlení není retorika, ale schopnost přivést pravdu k zřejmosti na základě odůvodnění.

Dalším plodem je povrchnost, nízká úroveň konfuzního myšlení, často neschopného elementárního rozlišování. Kolenní mediálních hvězd se z těchto okolností snadno vytváří nimbus nekritizovatelnosti. Když pak dojde k jejich zpochybnění, není divu, že reakce jsou emotivní a zmatečné. Kritici jsou heze všeho imputovány motivy, které možná neměl, názory, které nehlásí, je mu vyčítáno osobní napadání atd.

Kritika však má společensky nezastupitelnou roli i z hlediska lásky. Bez pravdy je totiž život absurdní. Hlasatelům lásky je proto třeba občas připomenout, že také láska je nedělitelná; zahrnuje i hodnotu pravdy. Budeme-li na vážné problémy víry v radikálně pluralistním světě pořád jen reagovat slovy o lásce a půjdeme-li raději od toho, může se stát, že nám láska nakonec zůstane jen v těch slovech.

Jiří Fuchs

Glosář

Perspektivy 1/1998

Budline seriózní! V lednovém čísle autor pod značkou –f– recenzoval mou knihu Humanisté nebo satanisté? Pomíjím nepodstatný detail, že jsem ji nevydal vlastním nákladem, jak tvrdí pisatel. Jeho posudek je negativní. Má na něj právo a já to respektuji. Musím se ale ohradit proti jeho tvrzení, že se „nezdržuji kritikou pramenů...“. Není to pravda a já se pozastavuji nad tím, že autor, zřejmě nehistorik, mluví historikům do jejich profese. Já si na rozdíl od něho netroufám vstupovat do medicíny, psychiatrie nebo lingvistiky, neboť v tomto nejsem odborník. Přál bych si, abychom více respektovali odbornost toho druhého a nesnažili si hrát na polihistorky.

Co mě hluboce uráží, je tvrzení autora, že prý „styl těchto odhalení připomíná brožurky, jaké u nás vycházely za protektorátu, později pak v padesátých letech...“. Přitom autor sám v recenzi uvádí, že má tvrzení není schopen vyvrátit. To se přece nedá říci o brožurkách z protektorátu nebo padesátých let! Známi je velice dobře a pro inteligentního člověka není nemožné dokázat jejich autorům lži, manipulace, poloprávdy a nepřesnosti. K tomu nemusí být ani historikem. Jestliže mě to dokázat nelze, proč toto urážlivé srovnání? Zvykneme si konečně argumentovat fakty a ne dojmy a pocity. Aspoň mezi katolíckými křesťany by to mělo být samozřejmostí.

Rudomír Malý

Vrátíme se k tématu v některém z příštích čísel (red.).

Dvakrát o smrti

V minulých dvou letech se našim čtenářům dostaly do rukou dvě knihy zabývající se tématem v dnešní době ne zrovna oblíbeným – smrtí. Jedna z nich pochází od pravoslavného biskupa – anglického metropolity Anthony Blooma, druhá od katolického řeholníka Raniero Cantalamessy, který je zároveň papežským kazatelem. Knihy jsou o tomtěž, a přesto je každá jiná.

Cantalamessa se zaměřuje na postoj člověka ke své vlastní smrti. Dnes, když by lidé nejraději o smrti vůbec nevěděli, když nechávají umírat své příbuzné a přátele v anonymních nemocničních pokojích a útulcích pro přestárlé, právě dnes, kdy i mnozí křesťané zapomínají na vzkříšení, jsou Cantalamessova slova zapotřebí. Kult síly, úspěchu, peněz a moci, který dnes vládne většině lidstva, se v konfrontaci s nevyhnutelností smrti hroší. Všichni to cítíme, ale málokdo vezme tento evidentní závěr vážně. Ziráčnické tak smysl pro to, co označujeme slovy *ars bene moriendi*, tedy umění dobře umírat. Pro současného člověka mají podobná slova morbidní až absurdní nádech a co je horší, nejen pro moderního bezvěrece, ale i pro mnohé dnešní křesťany. Smrti se však vyhnout nemůžeme, a proto by měl křesťan na svou smrt pamatovat. Ne se jí zvrhle zabírat ve dne v noci, ale pamatovat na ni, to znamená celý svůj život začít tak, aby byl na smrt připraven, a už přijde sebevíce nečekané. Cantalamessův pohled je pohled velikonoční. Kristus za nás zemřel a byl vzkříšen. On je vzkříšení a život a kdo v něj věří, bude žít dál a neumře

navěky (srv. Jan 11,25–26). Tato perspektiva naděje nijak neoslabuje hrůzu z umírání. Křesťanská víra a naděje však vítězí i nad hrůzou smrti. Jestliže však věříme, přešli jsme již ze smrti do života (srv. Jan 5,24). Evdokimov to shrnuje do krátké věty: ontologicky mám smrt za sebou, fenomenologicky ještě před sebou.

Bloom má ve svých čtyřech promluvách poněkud jiný úhel pohledu. Na smrt si dává především skrze zkušenost se smrtí našich blízkých. Po zdůraznění nutnosti pamatovat na smrt se zabývá tématem pozůstalých, vzpomíná na své osobní zážitky se smrtí některých lidí a nakonec se mluví o liturgii bohoslužeb za zemřelé. Jeho slova jsou velmi citlivě volena a řada osobních vzpomínek a příkladů dělá z jeho promluv vyčníkající katechetický text přístupný nejsiršímu okruhu křesťanů. Dočteme se o doprovázení umírajících, sdělování kruté pravdy nepoctivým nebo pozůstalým i o tom, jak mluvit o smrti blízkých lidí s dětmi.

Ohé tyto útlé knihy je možné jen doporučit i proto, že si navzájem nekonkurují, ale šťastně se doplňují. Lze si jen přát, aby se katolíci a pravoslavní kazatelé podobně shodovali a doplňovali i v otázkách jiných.

Tomáš Machula

Metropolita Anthony BLOOM: *Čtyři kapitoly o smrti*. Pravoslavné nakladatelství, edice *Světlo světa* 1996.

Raniero CANTALAMESSA: *Sestra smrti*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 1997.

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Květoslava Neradová, Oto Mádr, Petr Kolář, SJ, Petr Přihoda, Václav Frei, Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel, Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal, Tomáš Machula, Jaroslav Šebek

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2-Vinohrady
tel. 24 25 03 95, linka 24

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepícím písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platněřská 2, 110 00 Praha 1. Tel. 24 81 02 42, linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!